

OPINNÄYTETYÖ

“Toivotaan, että hän löytäisi oman juttunsa.”

Nivelvaiheen merkitys oppivelvollisuuden laajenemisessa, nuorten ja huoltajien kokemustarinat

Veera Jokela

Yhteisöpedagogi
(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(9/2022)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi AMK

Tekijät: Veera Jokela

Opinnäytetyön nimi: ”Toivotaan, että hän löytäisi oman juttunsa.” Nivelvaiheen merkitys oppivelvollisuuden laajenemisessa, nuorten ja huoltajien kokemustarinat

Sivumäärä: 53 ja 4 liitesivua

Työn ohjaaja: Marjo Kolehmainen

Työn tilaaja: Jyväskylän nuorisopalvelut

Opinnäytetyön tilaajana toimi Jyväskylän nuorisopalvelut. Opinnäytetyössä oli tarkoituksena tarkastella Jyväskylän kaupungin niveltiimin teettämää kyselytutkimusta nivelvaiheen ohjauksessa olleille nuorille ja heidän huoltajilleen. Kyselytutkimukseen osallistui myös kaksi ysiplussalla opiskelevaa nuorta. Kyselytutkimuksen nimi oli: Kokemuksia ohjauksesta ja tukitoimista – nuoren ääni kuuluviin. Kyselytutkimuksen pohjalta oli tarkoitus myös haastatella kyselyyn osallistuneita nuoria ja heidän huoltajiaan.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää nivelvaiheen ohjauksessa olleiden nuorten ja heidän huoltajien kokemuksia saamastaan ohjauksesta, tuen tarpeesta ja sen riittävydestä. Lisäksi tavoitteena oli hahmottaa tekijöitä, jotka olivat vaikeuttaneet nuorten siirtymistä koulutusasteelta toiselle ja syitä nivelvaiheen ohjauksen tarpeelle. Tarve nivelvaiheen ohjauksen kokemustarinoiden tarkastelusta tuli nuorisopalveluilta.

Opinnäytetyö niveltiimin keväällä 2022 teettämästä kyselytutkimuksesta sekä nuorten ja huoltajien teemahaastatteluista. Opinnäytetyö on tehty laadullisen tutkimuksen menetelmiä hyödyntäen. Työn teoreettisena viitekehyksenä toimii nivelvaihe, oppivelvollisuus ja sen laajentaminen, koulupudokkuuden ehkäiseminen, nivelvaiheen ohjaus ja NEPSY-nuorten tuentarve.

Opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että Jyväskylässä nivelvaiheen ohjaukseen osallistuneet ovat tyytyväisiä nivelvaiheen tukeen ja ohjaus koetaan onnistuneeksi. Nivelvaiheen työntekijä on onnistunut tukemaan tiiviillä yhteistyöllä nuoria ja huoltajia sekä kehittänyt ratkaisuja oppivelvollisuuden suorittamiseksi ja koulupudokkuuden ehkäisemiseksi. Tuloksista nousi myös esiin se, että opintojen aikaisemmassa vaiheessa annettu täsmällisempi apu olisi voinut estää nivelvaiheessa esiintyneet haasteet.

Kehittämisehdotuksina opinnäytetyön pohjalta syntyi muun muassa nivelvaiheen ohjauksessa olevien nuorten huoltajien vertaistoiminnan kehittäminen ja kiireettömien aikuisten lisääminen, eli koulunuorisotyön tarpeen tunnistaminen.

Asiasanat: Nivelvaihe, Nivelvaiheen ohjaus, Koulupudokkuus, Kouluun kiinnittyminen, Oppivelvollisuus uudistus

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Community Educator Bachelor's degree

Author: Veera Jokela

Title: "Let's hope he could find his own thing" : The importance of the transition point students' and their guardians' experiences

Number of Pages: 53 and 4 attachment pages

Supervisor: Marjo Kolehmainen

Commissioned by: Jyväskylä youth services

The thesis was commissioned by Jyväskylä Youth Services of the city of Jyväskylä. The purpose of the thesis was to examine the transition point control and support and the experiences on it. The transition point is defined here as the transition between compulsory education and upper secondary level.

I received a completed survey completed by transition section work in Youth Services of the city of Jyväskylä to examine. Through the survey, interviewees were selected for themed interviews to tell their experiences of the transition, their need for transition point control adequate support. Respondents were young people under guidance and their guardians.

In addition, the aim was to identify factors that had made it difficult for young people to move from one level of education to another and the reasons for the need for transition point guidance.

The theory of the work consists of articular stage control, compulsory education and its extension, school drop-off prevention, transition point guidance, and the need for support among young people experiencing neuropsychiatric challenges. Qualitative research methods were used in the analysis of the interview data.

The results of the thesis showed that the control of the transition point is satisfied in Jyväskylä and the control is perceived to be successful. The instructors have managed to support young people and their guardians through close cooperation and developed solutions to prevent school drop-offs. The results also highlighted the fact that more precise assistance at an earlier stage of studies could have prevented the transition point challenges.

Proposals for development in the thesis included developing peer activities for young guardians under transition point control and increasing supporting personnel at schools and identifying the need for school youth work.

Keywords: Transition point , Control of transition point, School drop-off, School adherence, Compulsory education reform

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	TYÖN TILAAJA JA TARVE	8
3	NIVELVAIHE	10
	3.1 Oppivelvollisuus ja sen laajentaminen.....	13
	3.2 Koulupudokkuuden ehkäiseminen.....	15
	3.3 Nivelvaiheen ohjaus.....	19
	3.4 NEPSY-nuorten tuentarve	20
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	23
	4.1 Aineistonkeruu.....	23
	4.2 Aineiston analyysi.....	27
5	KOKEMUSTARINOIDEN ANALYYSIT	29
	5.1 Kyselytutkimus: Kokemuksia ohjauksesta ja tukitoimista – nuoren ääni kuuluviin .	29
	5.2 Nuorten teemahaastattelut.....	31
	5.3 Huoltajien teemahaastattelut.....	34
6	NIVELVAIHEEN OHJAUKSEEN OLLAAN TYYTYVÄISIÄ	40
7	KEHITTÄMISIDEAT	43
8	POHDINTA	46
	8.1 Validiteetti ja reliabiliteetti	48
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	54
	Liite 1. Tiedote tutkimuksesta.....	54
	Liite 2. Suostumus tutkimukseen	55
	Liite 3. Teemahaastattelun pohja	56
	Liite 4. Kyselytutkimuksen kysymykset.....	57

1 JOHDANTO

Oppivelvollisuus kuuluu vuonna 2022 toisen asteen opiskelijoille tai siihen saakka, että oppivelvollinen täyttää 18-vuotta. Oppivelvollisuus uudistus muuttaa nivelvaiheen työskentelyä siten, että asuinkunnalla on suurempi vastuu oppivelvollisuuden täyttymisestä. Tämä uudistus on tuonut mukanaan tarpeen nivelvaiheen ohjauksesta ja yläkoulusta toisen asteen koulutuksiin siirtymisessä tukemiseen. Koska nivelvaihe liittyy voimakkaasti keskinuoruuden ja puberteetin aikaan, pyrin tässä opinnäytetyössäni käsittelemään nivelvaihetta erityisesti nuoruuden näkökulmasta.

Jyväskylässä nivelvaiheen tuentarpeeseen on vastattu kehittämällä palvelua nivelvaiheen ohjauksesta. Ohjaus mahdollistaa sen, että koulupudokkuusuhan alla olevia nuoria varten voidaan kehittää yksilöllisempiä palvelupolkuja. Oppivelvollisuus uudistus on vienyt mennessään lukioon valmentavan koulutuksen ja ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen ja korvaa ne nyt yhteisellä tutkintoon valmentavalla koulutuksella, eli TUVAlla (Nuorten Helsinki 2022).

Keväällä 2022 suoritin kehittävää harjoitteluani Viitaniemen koululla ja huomasin siellä, kuinka paljon nuorta voi konkreettisesti tukea opiskelun ohella ja pitää mielenkiintoa koulua kohtaan yllä. Kiinnostuksen ylläpitäminen vaatii nuoren kuuntelua ja nuoren elämästä kiinnostumista, läsnäoloa ja sitä, että nuoret kohdataan. Koululla järjestettiin paljon toimintaa välitunneilla sekä kouluajan ulkopuolella.

Yhtenä harjoittelupäivänäni koululla tuli käymään nivelvaiheen asiantuntija Elina Peränen. En ollut aikaisemmin kuullut nivelvaiheen asiantuntijasta tai nivelvaiheesta, saati sitten siitä, millaista tällainen työ on. Elinan kanssa keskusteltuani ymmärsin, miten monipuolista nivelvaiheessa tukeminen on ja kuinka suuresta muutoksesta oppivelvollisuus uudistuksessa on kyse. Elina kertoi, että he olivat niveltiimissä teettäneet verkkokyselyä selvittäen kokemuksia nivelvaiheen ohjauksesta ja tukitoimista. Verkkokysely vaikutti kiinnostavalta. Lähdin siis innostusta puhkuen selvittämään mahdollisuksiani toteuttaa opinnäytetyötä nivelvaiheen merkityksestä oppivelvollisuus uudistuksessa ja sen laajenemisesta.

Uutta tietoa oppivelvollisuuden laajenemisen mukana tuomista muutoksista tulee koko ajan, mutta kokemustarinat ovat saaneet odottaa vielä omaa vuoroaan. Tästä aiheesta Elinan kanssa keskusteltuani sain lopulta opinnäytetyölleni tilaajaksi Jyväskylän nuorisopalvelut, jotka toimivat monialaisesti Jyväskylässä nuorisotyötä ja nuorten palveluita kehittäen. Päätin siis tarttua

tähän ajankohtaiseen muutostilaan ja lähestyä nuoria sekä heidän huoltajiaan rohkeasti ja antaa heille mahdollisuuden jakaa oma tarinansa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää nivelvaiheen ohjauksessa olleiden nuorten ja heidän huoltajien kokemuksia saamastaan ohjauksesta, tuen tarpeesta ja sen riittävydestä. Lisäksi tavoitteena on hahmottaa tekijöitä, jotka ovat vaikeuttaneet nuorten siirtymistä koulutusasteelta toiselle ja syitä nivelvaiheen ohjauksen tarpeelle.

Opinnäytetyön tutkimusaineisto on kerrytetty kevään ja alkukesän 2022 aikana kyselytutkimuksella ja teemahaastatteluilla. Nivelteemaksi teettämän kyselytutkimukseen osallistuivat nivelvaiheen ohjauksessa olleet nuoret ja huoltajat. Teemahaastatteluihin osallistuneet nuoret ja huoltajat olivat myös nivelvaiheen ohjauksessa olleet huoltajia ja nuoria, jotka kertoivat kokemustarinoita nivelvaiheen ohjauksesta ja tuesta. Teemahaastattelujen pohjalta nousi myös tarve käsitellä neuropsykiatristen haasteiden kanssa päivittäin elävien nuorten erityistä tuentarvetta ja sitä, miten heitä tulisi huomioida nivelvaiheen ohjauksessa paremmin. Nepsy-haasteiden laaja kirjo ja niiden moninaisuus nimittäin värittää nuorten koulupolkua monin eri tavoin.

Opinnäytetyössä johdattelen lukijaa ensiksi tutustumaan nivelvaiheeseen nuoruuden näkökulmasta, jonka jälkeen kerron hieman oppivelvollisuusudistuksesta ja siitä, mitä se pitää sisällään. Nostan esille koulupudokkuuden nivelvaiheessa ja sen ehkäisemisen, jonka lisäksi kerron siitä, miten ja millaisella nivelvaiheen ohjauksella tähän pyritään vaikuttamaan. Tietopohjassa kerron myös lukijalle nepsy-nuorten tuentarpeesta ja siitä, millaisia haasteita nepsynuoret kohtaavat koulumaailmassa. Nämä käsitteet ovat tärkeää ymmärtää, jotta tutkimusaineistoa on helpompi tarkastella näiden näkökulmien pohjalta.

Käsitteisiin tutustumisen jälkeen kerron lukijalle siitä, kuinka opinnäytetyö toteutettiin, eli miten aineistoa kerrytettiin ja minkälaisin menetelmin aineistoa tarkasteltiin. Käyn läpi kvalitatiivisen tutkimuksen periaatteita ja sitä, miten laadullinen tutkimus näkyy opinnäytetyössäni. Pohdin myös sitä, miten kyselytutkimusta kerrytettiin ja kuinka teemahaastatteluihin osallistuneet haastateltavat löytyivät.

Kokemustarinoiden analyysit-osiossa sekä tulokset-osiossa käyn läpi kyselytutkimuksessa ja teemahaastatteluissa tulleita vastauksia sekä analysoin niiden merkityksiä, samankaltaisuuksia ja eriävyyksiä. Kokemustarinoiden tulosten analysoinnin jälkeen pohdin sitä, kuinka luotettavia tutkimuksessani saadut tulokset ovat ja millaisia mahdollisia vääristymiä tutkimustuloksessani

on. Näiden pohjalta laadin opinnäytetyössä esitetyt kehittämissideat nuorisopalveluille nivelvaiheen ohjauksen toimintaa kehittämään. Pyrin nostamaan esille myös opinnäytetyön ajankohtaisuuden sekä sen, miten työtä voisi tulevaisuudessa hyödyntää.

Opinnäytetyön lopussa kerron oppimisprosessistani opinnäytetyötä tehdessäni, sekä suhdettani siihen prosessin jälkeen. Pohdinta-osiossa tuon esille yhteisöpedagogin näkökulmaa nivelvaiheen työskentelyyn sekä nuorisotyön merkitystä nivelvaiheessa ja oppivelvollisuusudistuksessa tukemisessa. Selvitän myös, onko nuorisotyöllä merkitystä siinä, että nivelvaihe sujuisi mutkitta. Arvioin myös kriittisesti opinnäytetyöni onnistumista.

2 TYÖN TILAAJA JA TARVE

Opinnäytetyön tilaajana toimii Jyväskylän kaupungin Nuorisopalvelut. Jyväskylän kaupungin Nuorisopalvelut järjestää laajasti ja monipuolisesti nuorisotyötä ympäri Jyväskylää. Nuorisopalveluiden toimintaan kuuluu alueellinen nuorisotyö, erityisnuorisotyö, työpajatoiminta ja yhteiset palvelut. (Jyväskylän kaupunki 2022a.)

Alueellinen nuorisotyö on kaupungin eri alueille sijoittuvaa toimintaa. Alueellista nuorisotyötä on esimerkiksi nuorisotilatyö ja jalkautuva työ, muun muassa nuorisopaku. Erityisnuorisotyöhön kuuluu Ankkuritoiminta ja Etsivä nuorisotyö, työpajatoimintaan Nuorten taidetyöpaja. Yhteisiä palveluita nuorisopalveluilla ovat koulunuorisotyö ja erilaiset hankkeet. Lisäksi nuorisopalveluiden alla toimii Nuorten talo, joka sijaitsee Jyväskylän keskustassa, Asemankulmassa. Nuorten talo on nuorten palvelukeskus, joka kokoaa eri palveluita yhteen. Nuortentalosta löytyy Nuorisopalveluiden Etsivä nuorisotyö ja Ohjaamo sekä lisäksi myös J-nappi ja Nuorisovastaanotto, jotka kuuluvat kaupungin muihin palveluihin. Nuorisopalvelut kehittävät toimintaansa jatkuvasti nuoria palvelevammaksi. (Jyväskylän kaupunki 2022a.)

Oppivelvollisuuden laajenemisen myötä on vähitellen rakenneltu niveltiimiä, jossa ohjauksen asiantuntijat kehittävät kokonaisuutta, jonka osana on Kivijalka – Ground work- hanke. Tässä opinnäytetyössä puhun lyhennetysti Kivijalka-hankkeesta. Nivelvaiheen ohjaus ei ole yksinään Kivijalka-hankkeen vastuulla, vaan niveltiimiin kuuluu asiantuntijoita myös hankkeen ulkopuolelta. Jyväskylän kaupungin niveltiimiin kuuluu koordinoiva opinto-ohjaaja, nivelvaiheen asiantuntija, nivelvaiheen työntekijä, hankekoordinaattori sekä etsivä nuorisotyöntekijä (Jyväskylän kaupunki 2022b).

Hankkeen tavoitteena on sellaisen toimintamallin luominen, jonka avulla pystyttäisiin tukemaan nuoria, joilla on haasteita nivelvaiheen kanssa sekä perusopetuksen jälkeisten toisen asteen opintojen käynnistymisessä. Hankkeen avulla pyritään myös tukemaan niitä nuoria, joita normaali palvelu- ja tukijärjestelmä ei pysty tukemaan. Tällaisen toimintamallin luomisella pyritään saamaan nuoria paremmin opintoihin mukaan ja nuorten opinnot käyntiin. Kivijalka-hankkeen kohderyhmään kuuluvilla nuorilla on myös mahdollisuus osallistua heidän opintojensa aikana erimittaisille työelämäjaksoille. (Kivijalkahanke 2022.)

Opinnäytetyön tilaajan ja linkkihenkilön, Elina Peräsen välillä käydyn keskustelun pohjalta nousi esille tarve opinnäytetyöstä, jonka avulla saataisiin nuorten ja huoltajien ääntä paremmin kuuluviin ja nostettua esille nivelvaiheen työskentelyn ja tuen tärkeyttä. Nuorisopalvelut olivat teettäneet nuorilla kyselyä keväällä 2022, jonka avulla he kartoittivat nivelvaiheen ohjaukseen

osallistuneiden huoltajien ja nuorten kokemuksia perusopetuksen ja sen jälkeisen koulutuksen aikana saadusta ohjauksesta sekä tukitoimista. Niveltiimin teettämään verkkokyselyyn osallistui 11 nuorta ja 8 huoltajaa.

Oppivelvollisuus uudistuksen myötä asuinkunnan vastuu pudokkuuden ehkäisyssä korostuu, koska oppivelvollisuuden laajeneminen mahdollistaa yhä useammalle nuorelle jatko-opiskelupaikan toiselta asteelta. Opinnäytetyössä haluan tarkastella sitä, miten nivelvaiheen ohjaukseen osallistuneet nuoret ja heidän huoltajansa ovat kokeneet saamansa ohjauksen sekä tuentarpeen. Entä onko tuki ja ohjaus ollut riittävää? Opinnäytetyöni tavoitteena on myös hahmottaa sitä, millaisia ovat olleet nuorten nivelvaiheen siirtymien haasteet, ja mitkä ovat ne syyt sille, miksi nivelvaiheessa on tarvittu ohjausta.

3 NIVELVAIHE

Tässä luvussa käsittelemme tarkemmin nivelvaihetta nuoruuden näkökulmasta ja sitä, millaisia asioita nivelvaiheen asiantuntija työssään kohtaa. Nivelvaihe on tämän opinnäytetyön ydinteema ja se kytkeytyy voimakkaasti ihmisen kehitykseen kuuluvaan keskinuoruuden vaiheeseen. Nivelvaiheeseen on nivoutunut myös oppivelvollisuus uudistus ja oppivelvollisuuden laajeneminen, sillä nykyään toinen aste kuuluu oppivelvollisuus uudistuksen pariin ja on maksuton. Alaluista löytyy tarkemmin tietoa oppivelvollisuus uudistuksesta, koulupudokkuuden ehkäisystä, nivelvaiheen ohjauksesta sekä nepsy-nuorten tuentarpeesta.

Nivelvaiheella tarkoitetaan yleisesti siirtymäkohtaa, esimerkiksi koulussa esiopetuksesta siirtymistä kouluun tai alakoulusta yläkouluun siirtymistä. Tässä opinnäytetyössäni nivelvaiheella ja nivelvaiheen siirtymällä tarkoitetaan siirtymää yläkoulusta toisen asteen opintoihin tai nivelvaiheen koulutuksiin. Tähän siirtymävaiheeseen liittyy monenlaisia muutoksia. Nivelvaihe sijoittuu nuoren elämässä haastavaan kohtaan, jossa keskinuoruuden haasteet, irtiotot korostuvat. Sen vuoksi nivelvaiheessa erityisen olennaisena osana on nuoren kasvun ja kehityksen huomiointi ja niissä tukeminen.

Nivelvaiheessa on mukana erilaiset toimijat ja asiantuntijat, jotka työskentelevät nivelvaiheen sujuvuuden parissa. Nivelvaiheessa on aina olemassa myös vaara pudota koulutuksen ulkopuolelle ja pahimmassa tapauksessa jopa nuoren syrjäytyminen. Syrjäytyminen ja sen ehkäisy on julkisuudessa paljon esille tuotu aihe ja nivelvaiheen ohjauksella pyritään vaikuttamaan myös siihen. (Eronen 2010.)

Nivelvaiheen koulutuksilla tarkoitetaan sellaisia koulutuksia, joiden avulla nuori vahvistaa peruskoulun aikana hankkimiaan taitoja. Hänellä on mahdollisuus pohtia tulevaisuuden koulutuspolkua ja samalla vahvistaa opiskelu- ja elämänhallintataitoja (Opetushallitus 2022a). Nuorten Helsinki – sivuston mukaan uudistunut nivelvaiheen koulutus TUVA korvaa vuonna 2022 valmentavan koulutuksen, kymppiluokan ja lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen. TUVA – koulutuksesta kerron tarkemmin kappaleessa 3.2 Koulupudokkuuden ehkäiseminen. Nivelvaiheen TUVA – koulutus mahdollistaa nuorelle perusopetuksen arvosanojen kohottamisen, taitojen kehittämisen lukio-opintoja varten, ammatteihin ja koulutusaloihin perehtymisen, työelämään valmentautumisen, arjen taitojen vahvistamisen sekä suomen kielen taidon vahvistamisen. (Nuorten Helsinki 2022.)

Puberteetista alkaa todella nopea ja voimakas fyysisten ja psyykkisten muutosten vaihe, jonka vauhdille vetää vertoja vain varhaislapsuudessa tapahtuvan kehityksen tahti. Nuoruusikä on sopeutumista sisäisiin ja ulkoisiin muutoksiin. Ystävien merkitys tähän ikäkauteen liittyvissä kehitystehtävissä korostuu, jotta nuori pystyy irtautumaan vanhemmistaan ja kasvamaan vähitellen kohti aikuisuutta. Tähän kehitystehtävään liittyy paljon haasteita ja ei ole epätavallista, että mielenterveysongelmia, kuten ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta ilmenee. Mielenterveystalon mukaan joka viides nuori kärsii jostakin mielenterveyshäiriöstä. Nuoruuden aikana onkin tärkeää myös huomioida nuoren mielenterveys ja siinä tapahtuvat muutokset mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Oikea-aikainen havainnointi antaa mahdollisuuden siihen, että nuori pystyy tekemään paremmin hänelle sopivia valintoja muun muassa opiskelun ja ammatinvalinnan suhteen. (Mielenterveystalo.fi, 2022.)

Koska keskinuoruuden kehitysvaiheeseen kuuluvat mielen ja kehon myllerrykset, nuori saattaa ottaa yhteen opettajan kanssa. Opiskelussa esiintyy mahdollisesti haasteita motivaation laskun myötä, joka voi johtaa koulumenestyksen heikkenemiseen. Tässä kohtaa nuoren kasvua on todella merkityksellistä se, miten vanhemmat ja opettajat, eli nuoren tukiverkosto on nuoren elämässä mukana. Nuoren käytös voi todennäköisesti aiheuttaa vanhemmissa ja koulussa hämmennystä, eikä nuori itsekään oikein tiedä miten päin kuuluisi olla, koska itsetunto on vasta kehittymässä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017a.)

On huomattu, että opiskelijoiden omalla aktiivisuudella ja sitoutuneisuudella on paljon merkitystä nivelvaiheen siirtymisten onnistumisen varmistajana. ”Opiskelijan vahva kiinnittyminen opintoihin on usein yhdistetty muun muassa korkeatasoisiin oppimistuloksiin, opiskelumotivaatioon ja opintomenestykseen” (Harjunpää, Ågren & Laiho 2017, 18). Myös valintaprosessien joustavuus, selkeys sekä motivoituneisuus ovat nousseet tärkeiksi tekijöiksi nivelvaiheen siirtymisissä. Juuri nämä ovatkin niitä käännekohtia, joihin nivelvaiheen työskentelyssä pyritään kiinnittämään erityistä huomiota, jotta siirtymät koulutuksesta toiseen tapahtuisivat mahdollisimman joustavasti (Harjunpää ym. 2017, 17).

Nuoruuden rajojen kokeiluun saattaa kuulua myös koulun rajojen kokeilu, kuten lintsaminen. Nuorelle saattaa olla palkitsevampaa saada suosiota ja huomiota rikkomalla opiskeluun liittyviä normeja ja odotuksia. Murrosikäinen haluaa löytää kohteen, jonka arvoihin sitoutua ja samalla tavalla ajattelevien nuorten ryhmä ja keskinäiset pohdinnat ovat nuoren kehitykselle korvaamattomia (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017c). Omaa pystyvyyttä puntaroidaan kapinoiden avulla järjestelmää vastaan ja itse määritellyin säännöin. Lintsamiseen saattaa tuki liittyä myös

kaverisuhteiden puute, tai vaikkapa koulukiusaamiskokemukset. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018a.)

Nivelvaiheessa ja keskinuoruuden aikana nuori oppii ottamaan oman paikkansa ryhmässä ja tässä kehitystehtävässä ystävien ja kaveriporukoiden merkitykset kasvavat. Yhteenkuuluvuuden tunne on tärkeää ja kaveriporukassa nuorella on mahdollisuus kokeilla omia rajojaan sekä ilmaista ja purkaa omia ajatuksiaan ja tunteitaan. Porukasta pois jäämisellä voi olla ikäviä seurauksia, jotka voivat näkyä koulumaailmassa kiinnostuksen puutteena koulua kohtaan. Nuori rakentaa samalla minäkuvaansa ja oppii asioita itsestään, jolloin kavereiden kanssa koetut asiat vaikuttavat voimakkaasti nuoren hyvinvointiin. Yksinäisyys on nuoren kehitystä ajatellen aina riski. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017b.)

Ennen nykyistä oppivelvollisuus uudistusta ajateltiin, että erityisen kriittinen vaihe perusopetuksen ja toisen asteen opetuksen nivelvaihe oli niille nuorille, jotka jäivät koulupudokkaaksi muiden oman ikäistensä aloittaessa koulun uudessa paikassa. Joillekin nuorille hakuprosessi saattoi silloin olla niin haastava, että he päätyivät olemaan kokonaan hakematta toisen asteen oppilaitokseen. Oppivelvollisuus uudistuksen myötä nuorella on vuonna 2022 hakeutumisvelvoite toisen asteen tai nivelvaiheen koulutukseen (Opetushallitus 2022b). Koulutuksen TET-harjoitteluilla pyritään madaltamaan kynnystä ammatinvalintaan ja lisäämään mielenkiintoa eri aloja kohtaan. (Harjunpää ym. 2017, 22.)

Nuoruuden aikana harjoitellaan sietämään epäonnistumisen ja pettymyksen tunteita ja niihin rakentavasti suhtautumisen opettelu on tärkeää. Joillakin epäonnistumiset elämässä saattavat aiheuttaa voimakkaan, jopa lamaannuttava häpeän tunteen, kun taas toisilla epäonnistumiset eivät vaikuta toimintakykyyn juuri ollenkaan. Voi vain kuvitella, miten pahalta nuoresta tuntuu, jos koulupaikka unelmien ammattikoulussa tai lukiossa ei aukeakaan. Epäonnistumiset kuuluvat kuitenkin kaikkien elämään, ja niiden on tarkoituskin herättää tunteita. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019a.)

Nuoren elämään kuuluu kaiken tämän henkisen myllerryksen keskellä myös tärkeä kehitystehtävä, vanhemmista irtautuminen. Jotta nuori voisi tulevaisuudessa olla itsenäisempi ja vastuuntuntoisempi sekä myös itsevarmempi, täytyy irtaantumisen vaihe käydä läpi. Yleensä nuoren ollessa yhdeksännellä luokalla, tai sen jälkeen, ovat pahimmat taistelut vanhempien kanssa jo käytynä. Nuoren itsekeskeisyys vähenee ja hän kykenee jo ajattelemaan asioita myös toisten näkökulmasta, ottamaan muidenkin tunteet huomioon. Vielä tässäkin vaiheessa nuoren sosiaalinen ympäristö vaikuttaa nuoren persoonallisuuden ja identiteetin kehittymiseen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018b.)

Juuri näiden suurien muutosten keskellä nivelvaihetta ei tulisi nähdä lyhyenä siirtymänä kahden oppilaitoksen välillä. Se on pidempikestoinen vaihe, jossa nuori selkeyttää omaa suuntautumistaan ja omia pyrkimyksiään, päätyen löytämään varmuutta elämäänsä ja tulevaisuuteensa. Jotta siirtymät nivelvaiheessa onnistuisivat mahdollisimman sujuvasti, on todella tärkeää, että koulutuksen järjestäjien sisäiset toimintamallit ja prosessit ovat suunniteltu hyvin. Niiden tulee olla selkeitä ja johdonmukaisia sekä verkostoyhteistyö mahdollisimman sujuvaa. Myös ohjauspalveluihin tulisi näissä siirtymissä kiinnittää mahdollisimman paljon huomiota, jotta ne olisivat riittäviä sekä monipuolisia ja nuori saisi niistä mahdollisimman paljon irti. (Harjunpää ym. 2017, 22, 79.)

Jokainen nuori on erillinen yksilö, jonka kasvun ja kehityksen tukemiseen ei ole yhtä oikeaa tapaa toimia. Nuorta ohjaavan aikuisen täytyy ymmärtää tukea, rohkaista, hillitä ja rajoittaa nuorta sopivassa suhteessa. Kannustamista ja tärkeitä kohtaamisia ei saa myöskään unohtaa. Toisille nuorille on haasteellista se, miten omia mielipiteitä ja ajatuksia ilmaistaan, joten niissä on tärkeää osata rohkaista nuorta. Joitakin nuoria saattaa joutua rajoittamaan enemmän ja se on ihan normaalia. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018b.)

3.1 Oppivelvollisuus ja sen laajentaminen

Oppivelvollisuus kuuluu kaikille alle kahdeksantoistavuotiaille ja toisen asteen loppuun suoritaville. Sen tavoitteena on mahdollistaa sekä turvata kaikille tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys. Oppivelvollisuuden tavoitteena on myös se, että jokainen voi kehittää ja edistää yhdenvertaisesti itseään omien kykyjensä ja tarpeiden mukaan. Oppivelvollisuuden keskeisimpiä tavoitteita on nostaa koulutustasoa ja osaamistasoa yhteiskunnassa. Sen tavoitteena on myös lisätä koulutuksellista yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä parantaa lasten ja nuorten hyvinvointia, joka samalla kaventaa oppimiseroja. (Oppivelvollisuuslaki 1214/ 2020.)

Suomessa astui voimaan laajennettu oppivelvollisuus 1.8.2021 ja oppivelvollisuuslain vahvisti ja allekirjoitti tasavallan presidentti Sauli Niinistö 30.12.2020. Uutta oppivelvollisuuslakia sovellettiin ensimmäistä kertaa pääosin nuoriin, jotka ovat syntyneet vuonna 2005 ja ovat olleet vuonna 2021 yhdeksännellä luokalla. Oppivelvollisuus voi päättyä jo aiemmin, jos opiskelija suorittaa ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon (Opetushallitus 2022b). Oppivelvollisuudistuksen myötä toisesta asteesta tuli myös maksuton. (Oppivelvollisuuslaki 1214/ 2020.)

Toisen asteen maksuttomuuden lisäksi oppivelvolliselle ilmaisia uudistuksen myötä ovat oppikirjat ja opiskelumateriaalit, tietokone, jota opiskelussa tarvitaan sekä laskin tai lisenssi laskimeen. Myös työvälineet ja työasut ovat ilmaisia. Oppivelvollisen ei tarvitse myöskään maksaa säädösperusteisia lupia itse. Tällaisia lupia ovat esimerkiksi ajoluvat ja hygieniapassi. Lukio-laisten ei tarvitse uudistuksen myötä maksaa ylioppilastutkinnon suoritusta vaativia viittä koetta tai näitten kokeiden hylättyjä uusintakertoja. (Opetushallitus 2022b.)

Oppivelvollisuuden pariin kuuluvien opintojen kuuluu edistyä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisesti, mutta oppivelvollisella on kuitenkin oikeus keskeyttää oppivelvollisuuden suorittaminen tietyksi määräajaksi. Oppivelvollisella on oikeus sellaiseen ohjaukseen, joka mahdollistaa opintojen sujuvan ja suunnitelman mukaisen etenemisen. (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.)

Oppivelvollisuudesta säädettyssä laissa sanotaan, että oppivelvollisen on hakeuduttava esimerkiksi tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen tai koulutukseen, joka valmentaa työhön ja itsenäiseen elämään. Oppivelvollisen on hakeuduttava tällaiseen koulutukseen, jos hän aikoo keskeyttää opintonsa tai jos on jäänyt ilman opiskelupaikkaa. Hakeutumisvelvollisuus ei kuitenkaan lopu vaan siihen, että oppivelvollinen hakee koulupaikkaa, vaan hänen täytyy se myös vastaanottaa. Hakeutumisvelvollisuus siis jatkuu siihen saakka, kunnes oppivelvollisella on opiskelupaikka. Jos oppivelvollinen syystä tai toisesta on ajatellut, että hän keskeyttää opintonsa, koulutuksen järjestäjä on vastuussa selvittää yhdessä oppivelvollisen ja hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa yhdessä mahdollisuuksista, missä oppivelvollinen voisi suorittaa opintojaan. Tarvittaessa vaihtoehtojen selvittämistyötä tehdään yhdessä toisen koulutuksen järjestäjän kanssa. (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.)

Valvontavastuu siitä, että oppivelvollinen täyttää oppivelvollisuuslaissa säädetyn hakeutumisvelvollisuutensa on perusopetuksen järjestäjän ja nivelvaiheen koulutuksen järjestäjän tehtävänä. Vuosittain opetus- ja kulttuuriministeriö päättää ajankohdan, johon mennessä nivelvaiheen ja perusopetuksen koulutuksen järjestäjän on tullut selvittää ovatko oppivelvolliset aloittaneet koulussa. Tarvittavia laajennuksia toteutetaan haku- ja valintajärjestelmiin, jotta valvontavastuussa olevilla oppilaitoksilla ja kunnilla on parempi mahdollisuus toteuttaa velvollisuutensa (Opetushallitus 2022b). Kun oppivelvollinen aloittaa perusopetuksen jälkeisessä koulutuksessa, eli toisen asteen koulutuksessa, päättyy perusopetuksen ja nivelvaiheen koulutuksen järjestäjän valvontavastuu. (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.)

Oppivelvollisuuteen liittyviä uudistuksia, jotka vaikuttavat eteenkin nivelvaiheessa ovat opinto-ohjauksen vahvistaminen perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Yhdeksi uudeksi tavaksi suorittaa oppivelvollisuutta on kansaopiston pitkät linjat. Perusopetuksen lisäopetus eli entinen kymppiluokka, lukioon valmentava koulutus eli VALMA ja lukioon valmentava koulutus LUVA yhdistyvät yhdeksi uudeksi tutkintoon valmentavaksi koulutukseksi TUVAKsi. Myös yhteishakua uudistetaan. (Opetushallitus 2022b.)

3.2 Koulupudokkuuden ehkäiseminen

Vasalammen ja Parviaisen (2017) mukaan suomalaisen koulutusjärjestelmän suurimpia siirtymiä tapahtuu peruskoulun jälkeen, jolloin nuoret valitsevat tulevan opiskelupaikkansa. Tämä valinta ei ole nuorelle helppo, varsinkin jos nuoren tulevaisuuden tavoitteet ovat epäselvät. He kertovat, että mitä varhaisemmin nuori hahmottaa omia uratavoitteitansa, sitä sinnikkäämmiin nuori opiskelee, vaikka opiskelu tuottaisikin hänelle haasteita. Vasalammen ja Parviaisen (2017) tutkimuksen mukaan noin viidesosa lukiolaisista oli vielä epävarmoja siitä, mihin tutkintoon saakka he tähtäisivät tulevaisuudessa. He olivat tehneet myös mielenkiintoisen huomion siitä, että alle puolet heidän tutkimukseensa osallistuneista ammattiin opiskelevista nuorista oli aivan varma siitä, mitä he tulevaisuudeltaan halusivat.

Tulevan ammatin hahmottaminen voi olla nuorelle vielä vaikeaa, vaikka olisikin valinnut ammatillisen opintopolun. Eteenkin nivelvaiheessa tehdyllä suunnitelmallisella työskentelyllä voidaan mahdollistaa se, että nuori tekisi häntä tulevaisuudessa palvelevampia ratkaisuja ja esimerkiksi alaa vaihtavia nuoria olisi vähemmän. Ei tietenkään ole väärin muuttaa mieltään opiskelujen suhteen, mutta hakeutuminen uudelle alalle saattaa olla haastavaa, jos selkeitä mielenkiinnonkohteita ei ole.

Koulutuksen keskeyttäminen on yksi merkityksellisimmistä syrjäytymisen ennustajista (Vasalampi & Aunola & Koskenvuo & Saarikallio-Torp & Välimäki & Vanne & Kelto 2018). Nivelvaiheen työskentelyllä pyritään ennaltaehkäisemään koulupudokkuutta. Koulupudokas on sellainen nuori, joka jää ilman koulutuspaikkaa tai keskeyttää aloittamansa opinnot (Harjunpää ym. 2017, 22). Koulupudokkaalla tarkoitetaan siis peruskoulussa opiskelevia oppilaita, joiden koulunkäynti keskeytyy ennen oppivelvollisuuden loppuun suorittamista tai eivät suorita peruskoulun oppimäärää oppivelvollisuutensa aikana. Tällaiset nuoret ovat laiminlyöneet oppivelvollisuutensa tai eronneet koulusta ilman päättötodistusta. Ilman peruskoulun päättötodistusta eronneet ovat nuoria, jotka eivät ole suorittaneet peruskoulun kokonaista oppimäärää

heidän oppivelvollisuutensa aikana ja he ovat ohittaneet oppivelvollisuusiän. Koulupudokkuutta voi olla millä tahansa luokka-asteella. (Tilastokeskus 2022.)

Koulupudokkuus sekä syrjäytyminen eivät ole vakavia uhkia vain yksilölle itselleen vaan myös yhteiskunnalle (Vasalampi ym. 2018). Nuorelle on tärkeää etsiä sellaisia ryhmiä, joihin kuulua ja tällaisia tärkeitä sosiaalisia suhteita nuoren elämään löytyy esimerkiksi koulusta. Ystävyysuhteet auttavat nuoren itseluottamuksen kehittymisessä ja koulusta pois putoaminen saattaa katkaista tärkeitä ystävyysuhteita. Nuoren yksinäisyyteen on tästä syystä tärkeää puuttua, vaikka nuori saattaisi näyttää ulospäin asian suhteen välinpitämättömältä, yksin jääminen on aina nuoren itsetunnolle kipeä kolaus. (Perhekeskus 2021.)

Jyväskylässä on kehitetty koulupudokkuuden ennaltaehkäisyyn monia eri keinoja. Yläkoulussa opinto-ohjaaja järjestää ohjaustunteja, joissa kerrotaan nuorille tulevaisuuden mahdollisuuksista sekä kannustetaan nuoria etsimään omaa polkuaan. Opinto-ohjaaja järjestää ohjauskeskusteluja ja vierailukäyntejä eri kouluissa, jotka tarjoavat toisen asteen opetusta. Tällä tavoin nuorille tehdään jo etukäteen tutuksi mahdollisia tulevia koulupaikkoja. Yläkoulun aikana järjestetään myös eripituisia työelämään tutustumisjaksoja, eli TET-jaksoja. TET-jaksojen aikana nuori pääsee ihan oikealle työpaikalle harjoittelemaan työelämän perusasioita sekä näiden jaksosten aikana nuori näkee, millaista työtä hänkin voisi tulevaisuudessa tehdä. (Jyväskylän kaupunki 2022c.)

Jyväskylässä 1.8.2021 otettiin käyttöön perusopetuksen kouluilla yhtenäisempi poissaoloihin puuttumisen toimintamalli. Toimintamallin mukaan selvittämättömiin ja toistuviin poissaoloihin, myöhästymisiin ja kesken päivän tapahtuviin poistumiseen puututaan yhteisillä tukitoimilla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Puuttuminen tukitoimien avulla on ennaltaehkäisevää toimintaa, joka lisää oppilaiden osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja mahdollistaa läpinäkyvän ja yhdenvertaisen kohtelun kaikille oppilaille sekä on myös huoltajien näkökulmasta yhtenäisen riippumatta siitä, missä Jyväskylän kaupungin peruskoulussa oppilas opiskelee. Toiminnot poissaoloihin puuttuttaessa etenevät portaittain ja ne helpottavat oppilaan poissaolojen käsittelyä. Toimiin ryhdytään oppilaan ja huoltajan kanssa heti, kun huoli nuoresta herää tai poissaoloja kertyy alakoululaiselle 30 tuntia ja yläkoululaiselle 50 tuntia. Yhdessä nuoren ja huoltajan kanssa sovitaan tarvittavista tukitoimista ja seurannasta. (Jyväskylän kaupunki 2022d.)

Ennen peruskoulun päättymistä perusopetuksen järjestäjän tehtävä on valvoa oppilaan hakeutumiselveloitteen täyttymisestä. Jyväskylän mallin mukaan valvonta sekä ohjausvastuu esimerkiksi yhteishaun toteutumisesta on yläkoulun opinto-ohjaajilla, eli opoilla. Jotta hakeminen on-

nistuisi kaikilta sekä teknisesti, että myös henkisesti, järjestää opinto-ohjaaja yhdeksäsluokkalaisille harjoitusyhteishakuja. Ammatinvalinta on nuorille haastava ja usein tunteita herättävä hetki, jossa toiveet ja unelmat ovat hyvin herkkiä ja hauraita myös muiden ihmisten mielipiteille. Itse hakemisen kynnyksiä madaltaa taitava opo. Opinto-ohjaajan kanssa suunnitellaan hakutoivelistaa, eli mietitään, missä järjestyksessä mihinkin kohteeseen haetaan ja sitten varsinaisen yhteishaku tehdään opinto-ohjaajan tunnilla. (Jyväskylän kaupunki 2022c.)

Perusopetuksen opinto-ohjaaja tekee tiivistä yhteistyötä nuorten ja huoltajien kanssa. Kouluilla järjestetään teemapäiviä sekä vanhempainiltoja, joihin oppilaitokset tulevat esittäytymään. Huoltajat voivat yhdessä nuoren kanssa käydä kiertelemässä eri pisteillä ja tutustua koulutusvaihtoehtoihin yhdessä nuoren kanssa. Huoltajien kanssa opinto-ohjaaja järjestää tarvittaessa palavereita, joissa käydään läpi yhteishakuun sekä opintoihin liittyviä asioita. (Jyväskylän kaupunki 2022c.)

Kun oppilas siirtyy yläkoulusta toisen asteen koulutukseen, päättyy perusopetuksen järjestäjän ohjaus sekä valvontavastuu siihen, kun seuraavan koulutuksen järjestäjän valvontavastuu alkaa. Perusopetuksen järjestäjän valvontavastuu päättyy viimeistään elokuun loppupuolella, ministeriön joka vuosi päättämänä tietyinä ajankohtana. Jos taas käy niin, että perusopetus päättyy jonakin muuna ajankohtana kuin silloin kun kevätlukukausi päättyy, päättyy perusopetuksen ohjaus- ja valvontavastuu viimeistään kuukauden kuluessa siitä päivästä, kun opinnot ovat päättyneet. (Jyväskylän kaupunki 2022c.)

Jos käy niin, ettei oppivelvollinen aloita koulutuksessa, päättää opintonsa tai lopettaa kokonaan opiskelut, häntä varten on kehitetty oppivelvollisuusudistuksen mukaisia tukitoimia. Asuinkunnan tehtävänä on auttaa oppivelvollista löytämään oikeanlaista apua ja tukea. Asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuussa olevat työntekijät seuraavat oppilaiden sijoittumista hakukohteisiin kesän aikana aktiivisesti ja samaan aikaan ohjaamo sekä etsivät työskentelevät ilman opiskelupaikkaa jääneiden nuorten löytämiseksi ja auttamiseksi. He tiedottavat nuoria jatkuvasta hausta sekä muista mahdollisista vaihtoehdoista. Jyväskylän kaupungissa ohjaus- ja valvontavastuu on Ohjaamon koordinoivalla opinto-ohjaajalla. Opinto-ohjaajalle kuuluu myös tieto yhteishaun lopullisista tuloksista. (Jyväskylän kaupunki 2022c.)

Jyväskylässä asuinkunnalle ilman peruskoulun jälkeistä opiskelupaikkaa oleva tai opintonsa keskeyttänyt nuori ohjautuu Valpas-järjestelmän kautta, joka on oppivelvollisuuden valvontaa varten keskitetty, Opetushallituksen ylläpitämä palvelu (Opetushallitus 2022b). Valpas – järjestelmää varten jokaisessa kunnassa ja oppilaitoksessa on omat vastuuhenkilönsä. Valpas –

järjestelmän avulla oppivelvollisuutta valvovat virkailijat pystyvät seuraamaan oppivelvollisuuden koulutukseen hakeutumiseen liittyvää tietoa (Opetushallitus 2022d).

Oppivelvollisuus uudistuksen myötä nuorella on velvoite ja mahdollisuus hakea nivelvaiheen koulutuksiin, mikäli hänellä on haasteita päästä toisen asteen koulutukseen. Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelija voi vahvistaa peruskoulussa hankittuja taitoja, korottaa arvosanoja, tutustua lisää koulutusmahdollisuuksiin. Tämän lisäksi he saavat lisäaikaa pohtia tulevaisuuden koulutuspolkuaan. (Ruotsala, Toikka, Heikkinen, Jylkäs, Karvonen, Miettinen, Mäntynen, Salmiinen, Sauvola, Sormunen, Tarvainen, Kauppinen, Komu, Puusaari 2020, 16.)

Nivelvaiheen koulutukset ovat uudistuneet vuonna 2022. Ennen nivelvaiheen opintoihin pystyi hakeutumaan lukioon valmentavaan koulutukseen sekä tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen. Nyt kuitenkin nämä koulutukset ovat yhdistyneet yhdeksi ja samaksi konseptiksi, tutkintoon valmentavaksi koulutukseksi eli TUVAkksi, joka alkaa 1.8.2022. TUVA on suunnattu niille opiskelijoille, joilla ei ole vielä toisen asteen tutkintoa tai he tarvitsevat syystä tai toisesta valmentavaa koulutusta. (Opetushallitus 2022c.)

TUVA- koulutuksen laajuus on 38 viikkoa ja suoritusaikaa sille on annettu enintään yksi vuosi. TUVAlla opiskelija voi kuitenkin omien tarpeidensa mukaan viettää myös lyhyempiä ajanjaksoja. TUVA- koulutuksessa nuori voi korottaa arvosanojaan, jos se on tarpeen tulevaa opiskelupaikkaa ajatellen. TUVA voi olla yhtenä osana oppivelvollisen koulutuspolkua ja jokaiselle TUVAn koulutuksessa opiskelevalle tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma yhteistyössä opinto-ohjaajan tai opettajan kanssa. Erityistapauksessa TUVA-koulutustakin voi jatkaa pidempään. (Opetushallitus 2022c.)

Jos nuori jättäytyy kotiin nivelvaiheen ohjauksen aikana, pyritään tavoittelua jatkamaan yhteyden saamiseksi. Yhteistyössä mukana toimii etsivä nuorisotyö, jolla on välineitä tällaisissa tilanteissa toimimiseen. Jotta nuori sitoutuisi nivelvaiheen ohjaukseen ja tukeen, on tärkeää luoda sellainen vuorovaikutussuhde työntekijän ja nuoren välille, jossa ilmapiiri on luottamuksellinen ja nuori kokee, että häntä aidosti kuunnellaan. Nuorelle tarjotaan sellaisia mahdollisuuksia, joista hän voisi olla kiinnostunut tai jotka kiinnostavat häntä aidosti sekä jotka nuori pystyy aidosti hyväksymään ja omaksumaan. On myös tärkeää, että nuori huomaa oman työnsä merkityksen ja se tehdään näkyväksi. Nuoren työtä ja työpanosta, kuten sitkeyttäkin arvostetaan ja kunnioitetaan sekä nuorta kannustetaan hänen edetessään ohjauspolulla. Nuoren tukeminen nuoren tarpeet huomioiden on keskeinen osa nuorten kanssa työskentelyä. (Hankilanoja-Lesonen, 2022.)

3.3 Nivelvaiheen ohjaus

Nivelvaiheessa työskentelee ohjauksesta vastaavia henkilöitä. Kuten tilaajan esittelyssä mainitsinkin, niveltiimiin kuuluu muun muassa koordinoiva opinto-ohjaaja, nivelvaiheen asiantuntija, nivelvaiheen työntekijä, hankekoordinaattori sekä etsivä nuorisotyöntekijä (Jyväskylän kaupunki 2022b). Kivijalka-hankkeen työntekijät tekevät hanketyötä, jonka ansiosta Jyväskylässä on nivelvaiheen työntekijät. Hanketyöntekijät tekevät näkyväksi tarvetta nuorten henkilökohdaiselle ohjaukselle sekä tuentarpeelle. Nivelvaiheen ohjauksen erilaisia malleja on kehitelty eripuolilla Suomea, mutta opinnäytetyössäni käsiteltävä nivelvaiheen ohjaus ja sen malli tässä muodossaan on käytössä Jyväskylässä. (Hankilanoja-Lesonen, 2022.)

Koska oppivelvollisuuden laajenemisen yhteydessä on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota nivelvaiheen siirtymien helpottamiseksi, nivelvaiheen työskentelyssä ovat tiiviisti mukana nivelvaiheen työntekijät, jotka työskentelevät yhteistyössä nuorten sekä huoltajien kanssa. Eri koulutusasteiden välillä käytävää yhteistyötä on pyritty helpottamaan muun muassa sähköisen tiedonsiirron kehittämisellä. Yhteistyö on tärkeää tiedon siirtymisen, oppivelvollisen tukemisen ja ohjauksen näkökulmasta (Harjunpää ym. 2017, 79).

Työntekijän tavoitteena on olla tuttu ja turvallinen aikuinen, jonka tehtävä on kiinnittää oppivelvollinen uuteen oppimisympäristöön. Yhteistyöhön panostaminen kantaa myöhemmin hedelmää motivoituneempien tulevien opiskelijoiden muodossa (Harjunpää ym. 2017, 79). Työntekijöiden tavoitteena on olla helposti lähestyttäviä, aidosti kuuntelevia ja tukea tarjoavia ihmisiä, jotka ovat tilanteeseen nähden sopivan rentoja, mutta samalla asiallisia ja asiantuntijoita (Hankilanoja-Lesonen, 2022).

Nivelvaiheen työntekijä tekee kiinteästi yhteistyötä nuoren ja huoltajan kanssa, jotta nuorelle ei tulisi katkoksia opintoihin missään vaiheessa. Työntekijät ovat usein mukana nuorten arjessa, mikäli kyse on esimerkiksi työpajatoiminnasta tai koulusta. Tärkeänä osana yhteistyötä toimii viestit ja puhelinsoitot. Nuorten tilanteesta keskustellaan, kun koetaan sille olevan tarvetta. (Hankilanoja-Lesonen, 2022.)

Nuorelle valikoituu nivelvaiheeseen työntekijä, joka määräytyy sen mukaan, missä toiminnassa nuori on mukana. Nivelvaiheen ohjauksen ohjausyhteistyölle ei ole määritetty tiettyä aikarajaa, vaan nuori saa ohjausta ja tukea niin kauan, kun hän on kyseisen palvelun alla. Myös jälkiohjausta tehdään tarpeen mukaan. (Hankilanoja-Lesonen, 2022.)

3.4 NEPSY-nuorten tuentarve

Etenkin neuropsykiatriset haasteet näkyvät korostuneena ohjauksen tarpeena nivelvaiheessa. Nivelvaiheen ohjauksessa sekä koulupudokkuusuhan alla on nimittäin paljon nuoria, joilla on haasteita näillä alueilla (Naenepsy.fi 2022). Neuropsykiatristen haasteiden oireet ovat yksilöllisiä. Usein nepsy-vaikkeudet vaikuttavat nuoren sosiaaliseen vuorovaikutukseen, tunteiden ja käyttäytymisen säätelyyn ja oman toiminnan ohjaamiseen. Esimerkiksi ADHD:n keskeiset oireet saattavat haitata nuoren toimintakykyä sekä koulussa että kotona, mutta nämä oireet eivät ole kaikkialla yhtä voimakkaita (Käypähoito.fi, 2016). Nepsy-haasteiden kanssa kamppailevat nuoret ovat lahjakkaita ja heillä saattaa olla todella voimakkaita kiinnostuksen kohteita tiettyihin asioihin ja tällaisten hyperfokus-jaksojen aikana on hyvin haasteellista saada nuorta kiinnostumaan jostakin muusta, kuin hänen itsensä tärkeäksi kokemista aihealueista. (Naenepsy.fi 2022.)

Neuropsykiatrisilla häiriöillä, eli nepsy-häiriöillä tarkoitetaan kehityksellisiä häiriöitä, jotka liittyvät aivojen toimintaan. Nepsy-häiriöitä ovat muun muassa ADHD, Touretten oireyhtymä ja autismikirjon häiriö, joka sisältää Aspergerin oireyhtymän. Nepsy-häiriöihin liittyy myös unen, oppimisen, kielenkehityksen ja motoriikan haasteita sekä mielialanvaihteluita, aistiherkkyttä ja ahdistusoireisuutta (Tampereen kaupunki 2022a). Nepsy-haasteiset kohtaavat usein hankaluuksia nimenomaan koulussa ja oppimistilanteissa. ADHD-oireisilla nuorilla opintojen keskeyttäminen ei ole harvinaista ja tässä voimme nähdä nuoren tai lapsen olevan syrjäytymisen prosessimallin toisella portaalla (Aivoliitto.fi 2021). (Kultti-Lavikainen & Tikkanen 2021, 8, 46.)

Nepsy- haasteet ovat jokaisella erilaisia. Koulussa toiset nuoret pystyvät opiskelemaan normaaleissa luokissa ilman minkäänlaisia haasteita, toisilla saattaa olla mukana jokin käsissä näprättävä asia tai he piirtävät samalla kun kuuntelevat opetusta. Jotkut tarvitsevat opiskelun onnistumiseen pienryhmää ja joillekin vaihtoehtona on lääkitys. Tutkimuksiin pääseminen kuitenkin on valitettavasti haasteellista ja se vie tarpeettoman paljon aikaa. Joskus diagnoosin ja sopivan hoitomuodon saamiseen menee useampi vuosi ja silloin peruskoulun opinnot alkavat olla jo loppusuoralla. Yksilöllisiin tarpeisiin vastaavat palvelut eivät sinänsä olisi ongelma, jos perheille tehtäisiin selväksi palvelujärjestelmien mahdollisuudet ja palveluiden piiriin pääsisi helpommin (Mäenpää, Niina 2019.) (Naenepsy.fi 2022.)

Nuoren käyttäytyminen voi tuntua ja näyttää ulkopuolisesta epäjohtonmukaiselta ja kaoottiselta. Silloin ohjaajan on pidettävä mielessä se, että käyttäytymisen taustalla vaikuttavat neuropsykiatriset erityisvaikeudet (Tampereen kaupunki, 2022b). Aivoliitto.fi (2021) sivuston mukaan, mitä aikaisemmassa vaiheessa ADHD-oireiset lapset perheineen saavat riittävästi ohjausta ja tietoa, sitä todennäköisemmin elämä sujuu hyvin. Monilla nepsy-haasteisilla näkyy arjessa keskeisesti toiminnanohjauksen vaikeus, jollaista voi olla esimerkiksi hitaus tehtävien aloittamisessa ja vaikeus keksiä toimintasuunnitelmia. Toiminnanohjausta tarvitaan erityisesti uusissa tilanteissa sekä vaikeissa ongelmanratkaisutilanteissa. (Kultti-Lavikainen ym. 2021, 46.)

Nepsy-haasteiset kuormittavat ympäristön ärsykkeistä muita helpommin ja pitkään jatkuneen kuormituksen seurauksena heidän kapasiteettinsa kestää ärsykkeitä loppuu. Kun kapasiteetti loppuu, pettymyksiä on hankalampi sietää. Siksi onkin ensiarvoisen tärkeää, että tällainen nuori on tuen piirissä juuri kouluun haun yhteydessä. Mikäli nuori ei tulekaan valituksi haluamaansa opintajoon, tarvitsee nuori ympäristöltään ymmärrystä tunteenpurkauksissa kohdatessaan pettymyksen, jota ei osannutkaan ennakoida etukäteen. (Naenepsy.fi 2022.)

Kun toimitaan nepsy-vaikeuksien kanssa, on hyvä olla erityisen tietoinen nuoren itsetunnosta ja minäpystyvyydestä. Voi olla, että nuori kohtaa paljon negatiivista palautetta käytöksestään ja jopa myös hänen persoonastaan. Se vaikuttaa pahimmillaan negatiivisesti minäkäsitykseen ja -pystyvyyteen ja sitä myötä käyttäytymiseen. Eli ympäristön ja palautteen vaikutus minäkäsityksen kehityksessä on merkittävä. Joskus nuoren on vaikea itse tunnistaa omia vahvuuksiaan ja siksi hän tarvitsee siihen aikuisen tukea. Koulussa vahvuuksien esilletuominen ja näkyväksi tekeminen on todella tärkeää. (Kultti-Lavikainen ym. 2021, 25.)

Nuoren ja ohjaavan aikuisen välillä kaiken oppimisen ja toiminnan perustana on toimiva vuorovaikutussuhde, joka mahdollistaa turvan kokemuksen. Nepsy-vaikeudet haastavat omalla tavallaan vuorovaikutusta ja saattavat altistaa kielteisiin vuorovaikutuskehiin, jolloin myönteinen vuorovaikutus sisältäen aikuisen ymmärtävän asenteen on arvokasta. Ohjaavan aikuisen onkin siis erityisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, millaisella sävyllä hän toimii vuorovaikutuksessa niiden lasten kanssa, joilla on nepsy-vaikeuksia. (Kultti-Lavikainen ym. 2021, 68.)

Erityisesti huoltajan ja ammattilaisen kannattaa hakeutua mukaan lasta koskeviin palavereihin juuri nivelvaiheissa (Tampereen kaupunki 2022c). Ilman asianmukaisia tukitoimia vaikeudet saattavat kasaantua ja vaikuttaa jopa nuoren elämään ja määrittää osittain myös aikuisuutta. ADHD-oireisella on suurempi riski ajautua asemaan, jossa he eivät pysty toimimaan yhteiskunnan osana tavalla, joka vastaa heidän omia kykyjään. Ei ole myöskään mitenkään tavatonta,

että ADHD-oireisen lasten perheet kokevat jääneensä ilman tukea jo niissä vaiheissa, kun haasteet ovat vielä olleet hallittavissa. Monesti palveluiden piiriin on päästy vasta kun on tarvittu raskaita ja korjaavia palveluita, kuten lastensuojelua. (Aivoliitto.fi, 2021.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tämä opinnäytetyö on toteutettu laadullisen tutkimuksen periaattein. Siinä on käytetty muun muassa kyselytutkimusta, teemoittelua, luokittelua, haastattelua ja litterointia aineistonkeruumenetelminä. Nämä menetelmät juuri tähän opinnäytetyöhön valikoituivat, koska haluttiin saada mahdollisimman hyvin nivelvaiheen asiakkaiden ääni kuuluviin sekä tietoa nivelvaiheen ohjauksesta, sen laadusta ja riittävydestä. Parhaiten juuri yhden ihmisen kokemus saadaan selville haastatteleamalla häntä, ja antaa tutkittavalle mahdollisuus kertoa kokemuksiaan omin sanoin.

Laadullinen tutkimus on teoriapohjaista tutkimusta, jossa tarkoituksena ei ole nojata tutkittavan aineiston määrään tai sitä ei ole tarkoitus esittää tarkkoina lukuina. Laadullisen tutkimuksen havainnoissa pyritään säilyttämään yksilön käsitys tutkittavasta ilmiöstä ja millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle halutaan antaa tai millaisia merkityksiä sillä on jo olemassa sekä millaisilla välineillä, menetelmillä ilmiötä tutkitaan. Laadullista tutkimusta tehdessä tiedostetaan se, että tutkittavaan ilmiöön liittyy tai saattaa liittyä kokemuksia ja asenteita, joita aineistoa tulkittaessa tulee ottaa huomioon. Laadulliseen tutkimukseen ei siis liity pelkästään puhdasta objektiivista tietoa, vaan tutkija joutuu tekemään päätöksiä sen hetkisen tietonsa sekä ymmärryksensä valossa. Se on ikään kuin myötäilevää, ymmärtävää tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 1.1.2 ”Onko laadullinen tutkimus tutkimustyyppiltään teoreettista vai empiiristä tutkimusta?”.)

4.1 Aineistonkeruu

Opinnäytetyön aineistona käytettiin Niveltiimin kyselytutkimuksella keräämää aineistoa ja suorittamiani teemahaastatteluja. Kyselytutkimukseen vastanneita huoltajia oli kahdeksan (8) ja nuoria yksitoista (11). Haastatteluihin osallistui kolme (3) nuorta ja kaksi 2 huoltajaa.

Opinnäytetyössä käytetty kyselytutkimus on Jyväskylän niveltiimin laatima ja toteuttama. Kyselytutkimukseen osallistuneet nuoret ovat olleet nivelvaiheen nuoria sekä joustavan perusopetuksen, jopon, oppipajan ja ysiplussan nuoria, joiden syntymävuodet ovat 2005 ja 2006, eli sellaisia nuoria, jotka ovat päässeet yhdeksänneltä vuosiluokalta vuonna 2021. Verkkokyselyt lähetettiin nivelvaiheen ohjaukseen osallistuneille nuorille ja heidän huoltajilleen 1.3.2022 – 15.5.2022 välisenä aikana. Tämän valmiin aineiston sain tarkasteluuni toukokuun lopulla allekirjoitettuani tutkimuslupasopimuksen Nuorisopalveluiden kanssa.

”Kokemuksia ohjauksesta ja tukitoimista opinnoissa – nuoren ääni kuuluviin” - kyselyyn vastasi kahdeksan (8) huoltajaa ja yksitoista (11) nuorta. Kyselyn tarkoituksena oli kerätä kokemuksia nuorilta sekä huoltajilta siitä, miten heitä on ohjattu ja millaisia tukitoimia heille on annettu/tarjottu perusopetuksen ja sen jälkeisen koulutuksen aikana. Huoltajilta kysyttiin yksi kysymys ja nuorilta kymmenen kysymystä, joista yksi oli lisäkysymys aiheesta: ”Miksi opinnot keskeytyivät, tai vaihdot alaa?”. Tarkemmat kysymykset löytyvät opinnäytetyön lopussa olevasta liitteestä 4.

Kyselylomakkeen oli suunnitellut niveltiimi kehittääkseen heidän toimintaansa, eli opinnäytetyöhön kyselytutkimus oli analysointia vaille valmista materiaalia. Kyselytutkimuksen tulokset lähetettiin salatulla sähköpostiviestillä analysoitavaksi.

Kyselytutkimuksen etuna voidaan pitää mahdollisuutta kerätä laaja tutkimusaineisto kustannus- ja aikataulutehokkaasti ja siinä voidaan kysyä myös määrällisesti paljon asioita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 190). Tässä kyselylomakkeessa vastaukset koostuivat avoimista kysymyksistä, joka saattaa vaikuttaa vastaajan luonteesta riippuen siihen, kuinka tarkkaan vastaajat ovat halunneet tilannettaan kuvata.

Avoimet kysymykset kuitenkin antavat vastaajalle mahdollisuuden itseilmaisuuun. Avoimet kysymykset eivät kahlitse vastaajaa mihinkään valmiiksi annettuihin vastausvaihtoehtoihin, ja vastaajilla on mahdollisuus sanoittaa tunteiden todellista voimakkuutta vastauskenttään. (Hirsjärvi ym. 2007, 196.)

Kyselytutkimuksen heikkouksina mainitaan se, ettei ole mahdollista varmistua siitä, kuinka huolellisesti ja todenmukaisesti vastaajat ovat kyselyyn halunneet vastata. Myös väärinymmärryksien kontrollointi kyselytutkimuksessa on haastavaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 190.)

Kyselytutkimuksen pohjalta oli loogista lähteä etsimään syväluotaavampia vastauksia ja sen vuoksi haastattelu, tarkemmin teemahaastattelu valikoitui opinnäytetyössä yhdeksi laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi, osittain sen joustavan luonteen vuoksi. Teemahaastattelussa noudatetaan tiettyjä etukäteen valikoituja teemoja ja haastattelu etenee niiden sekä tarkentavien kysymysten mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.1.1 ”Lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja syvähaastattelu”). Haastattelijalla on haastattelun aikana mahdollisuus kysyä uudelleen, antaa vastaajalle miettimisaikaa sekä tulkita vastaajan kehonkieltä. Haastattelijasta pystyy myös asettelemaan kysymyksiään uudelleen ja pystyy palaamaan epäselvyyksiin tarkentaakseen haastattelua juuri sillä hetkellä, kun näkee sen parhaaksi. Vaikka tässäkin teema-

haastattelussa oli runko, jota käytettiin, saattoi kysymysten järjestys muuttua haastattelun edessä, riippuen siitä, mihin suuntaan keskustelu haastattelun aikana vei. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.1 ”Kysely ja haastattelu”.)

Teemahaastattelulle on tyypillistä se, että se on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto, jossa haastatteluun kuuluvat aihepiirit ovat tiedossa (Hirsjärvi ym. 2007, 203). Hirsjärven ja Hurmeen mukaan (2001) teemahaastattelussa haastateltavat pystyvät myös vastaamaan kysymyksiin vapaammin ja se tuo enemmän oikeutta haastateltavien puheelle, heidän henkilökohtaiselle tarinalleen. Tiettyihin teemoihin, tässä tapauksessa nuorten koulutaipaleeseen ja nivelvaiheen tapahtumiin sekä nivelvaiheen ohjauksen onnistumiseen perustuva haastattelu mahdollistaa haastattelujen analysoimisvaiheen teemoittelun. (Kallinen & Kinnunen 2021.)

Haastattelu mahdollistaa tilanteessa sanatarkan havainnoinnin lisäksi sanattoman viestinnän, kehonkielen ja yleisen ilmapiirin analysoinnin (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.1 ”Kysely ja haastattelu”). Yleisen ilmapiirin havainnoiminen esimerkiksi ryhmähaastatteluissa voi olla painoarvoltaan tärkeämpää, mutta haastatteluja suunniteltaessa käytiin läpi ajatusta siitä, että haastattelutilanteet olisivat mahdollisimman rentoja. Mahdolliseen rentouteen haastatteluissa pyrittiin vaikuttamaan jalkautumalla haastateltaville tuttuun ympäristöön, eli Ysiplussan tiloihin Mataralle, Veturitalleille sekä Nuortentalolle. Nämä paikat olivat jokaiselle haastateltavalle entuudestaan tuttuja tai he olivat parasta aikaa tilojen toiminnassa mukana. Tiloista löytyi myös jokaiseen haastatteluun sopiva rauhallinen nurkkaus tai erillinen huone, jossa haastattelut saatiin järjestettyä ilman häiriötekijöitä.

Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti paras tai tehokkain menetelmä, sillä se vie aikaa. Hirsjärven (2007) mukaan alle puolen tunnin haastatteluihin ei kannattaisi ryhtyä, sillä silloin ongelma voisi olla ratkaistavissa esimerkiksi kyselylomakkeen muodossa (Hirsjärvi ym. 2007, 201). Kuitenkin aiheen henkilökohtaisuuden vuoksi koin tärkeäksi, että haastateltavia kuullaan kasvotusten, jolloin he saivat käyttää aikaa vastaamiseen juuri niin paljon, kuin tarvitsivat. Haastattelujen kestot vaihtelivat kymmenestä minuutista jopa reiluun tuntiin. Osa haastateltavista oli selkeästi vähäsanaisempia ja osa taas halusi kertoa haastattelun aiheesta huomattavasti monipuolisemmin.

Toteutin teemahaastatteluja kahta eri tyyppiä, joissa molemmissa noudatettiin kuitenkin samaa runkoa. Haastattelujen rungot löytyvät opinnäytetyön lopussa olevasta liitteet – osiosta liitteestä numero 3, ”Teemahaastattelun pohja”. Tein toisen teemahaastattelun haastateltaville nivelvaiheen nuorille ja toisen haastattelun nivelvaiheessa olevien nuorten huoltajille. Haastateltavat

valikoituivat kyselytutkimuksen perusteella ja haastattelut sovittiin toukokuun 2022 loppuun ja kesäkuun 2022 alkuun. Haastateltavat nuoret olivat kaikki hieman erilaisista taustoista, mutta yhteisenä tekijänä heillä oli polku nivelvaiheen ohjauksen pariin. Haastatteluun osallistuneet nuoret olivat hakeneet toisen asteen koulutukseen kevään 2022 yhteishaussa, mutta haastatteluhetkellä he eivät vielä tieneet, mihin koulutukseen heidät valittiin. Nuorten haastattelujen koordinoijana toimi nivelvaiheen asiantuntija. Myös muitakin nuoria pyrittiin tavoittelemaan haastatteluihin, mutta he jäivät henkilökohtaisista syistä pois tutkimuksesta. Huoltajien haastatteluja koordinoi nivelvaiheen opinto-ohjaaja. Haastatteluihin osallistui kaksi huoltajaa, joiden nuorilla oli toisistaan poikkeavat tarinat.

Haastattelujen alussa kysyin lämmittelevän kysymyksen, jossa pyysin haastateltavia kertomaan hieman itsestään ja/tai nivelvaiheessa olevasta nuoresta, jotta saataisiin haastattelu lähtemään mahdollisimman kevyin mielin käyntiin. Tätä osiota haastattelusta en litteroinut ollenkaan. Seuraavat kysymykset (kysymykset 2 ja 3) kysyin nuorten koulutaipaleesta alakoulussa ja syvennyin myös yläkoulumaailmaan. Haastattelussa halusin tietää, olivatko nuoret havainnoineet alakoulussa jo jotain haasteita oppimisessa, tai oliko jotain tukitoimia tarvittu jo silloin.

Neljännessä, viidennessä ja kuudennessa kysymyksessä paneuduin nivelvaiheeseen. Kysymyksissä halusin tietää, kuinka nuori oli päätenyt tekemisiin niveltiimin kanssa ja millaisissa asioissa nuori oli saanut apua sekä oliko apu ollut riittävää. Halusin selvittää, oliko ennen nivelvaiheen tukitoimiin osallistumista tapahtunut nuoren elämässä jotain notkahduksia ja millaisia mahdolliset notkahdukset ja syyt nivelvaiheen tehostettuun ohjaukseen olivat. Kysyin haastateltavilta myös suoraan, millaisissa asioissa he olivat saaneet apua ja oliko apu ollut riittävää. Näiden kysymysten avulla pääsin opinnäytetyöni tutkimuskysymyksen ytimeen siitä, mitä ovat olleet nuorten elämässä syitä nivelvaiheen ohjaukselle ja kuvausta nuorten saamasta ohjauksesta, tuen tarpeesta sekä sen riittävydestä.

Haastattelun loppupuolella halusin tietää, millaisia tulevaisuudensuunnitelmia nuorilla oli ja minkälaisia jatko-opiskelupaikkoja he olivat hakeneet. Haastattelujen aikaan nuoret olivat tehneet jo yhteishaun, mutta eivät olleet vielä saaneet tuloksia hakukohteistaan, joten oli mielenkiintoista nähdä millä tavalla he suhtautuivat tulevaisuuteen. Kysyin vielä lopuksi, että miten yhteistyö niveltiimin kanssa jatkuu ja oliko siitä sovittu etukäteen mitenkään. Tämän kysymyksen avulla päätin haastattelun yhtä rentoon tunnelmaan, kuin olin aloittanutkin.

Haastattelutilanteessa haastateltaville annettiin täytettäväksi lomakkeet, joilla he allekirjoittivat suostumuksensa haastatteluun sekä heille kerrottiin opinnäytetyöstä. Haastateltaville kerrottiin myös, että haastattelut nauhoitetaan puhelimen muistiin, jonka jälkeen ne litteroidaan erilliselle

Word-tiedostolle samalla poistaen haastatteluista kaikki henkilöön viittaavat tiedot, eli litteroidut haastattelut ovat anonyymejä. Litteroinnin jälkeen haastattelut hävitettiin asianmukaisesti puhelimen muistiosta.

4.2 Aineiston analyysi

Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko on tutkimuksen ydinasia (Hirsjärvi ym. 2007, 216). Aineiston analysointi laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti kytkeytyy jo aineiston hankintaa tehtäessä. Jo ennen aineiston keräämistä, pyrin tunnistamaan ennakkoon aiheesta hankkimieni tietojen sekä ajatusten luonnetta ja sisältöä. Aineiston analyysin tavoitteena oli pyrkiä saattamaan lukija sisälle tutkimusprosessini aikana keräämääni materiaaliin ja ajatusmaailmaani. Pyrin kuvailemaan ja tulkitsemaan tutkimukseni kohteena olevaa ilmiötä mahdollisimman avoimesti ja eri kulmista, jotta ilmiöstä saataisiin mahdollisimman realistinen kuvaus. (Puusa, Anu & Juuti, Pauli & Aaltio, Iris 2020, 143.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistoa on haastava lähteä analysoimaan tiettyjen ohjeiden mukaan, sillä ohjeet analyysin tekemiseen ovat niukkoja. Yritin tutkijana pitää mielessäni kriittisen otteen aineistoa tulkitessani sekä analysoidessani. Pyrin erittelemään aineistosta kiinnostavia seikkoja sekä yhdistelemään samankaltaisuuksia. Tämän opinnäytetyön aineistossa pieni tutkimusjoukko toi mukanaan oman haasteensa samankaltaisuuksien yhdistämiseen, joten perustelun ja uskottavan kokonaisuuden tuottaminen ei ollut mitenkään yksiselitteistä, mutta sitäkin mielenkiintoisempaa. (Puusa ym. 2020, 145–146.)

Jo olemassa olevaa aineistoa, eli kyselytutkimusta purin salatusta sähköpostista erilliseen tiedostoon. Purkaminen oli tarpeellista, koska salatun sähköpostin Excel-tiedosto oli hyvin vaikealukukuinen. Numeroin jokaisen kysymyksen Word-tiedostoon ja kysymysten alle listasin siihen kysymykseen tulleet vastaukset. Koska kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, vastaukset kysymykseen olivat eri pituisia ja niitä en voinut suoraan luokitella ”kyllä ja ei” tai ”samaa mieltä ja eri mieltä” – tyyllillä. Kyselytutkimuksesta saatua aineistoa olisi voinut olla helpompi purkaa, jos osa vastauksista olisi ollut avoimien vastauksien sijaan monivalintakysymyksiä. Kyselytutkimuksen vastaajat luokittelin huoltajiin ja nuoriin kyselytutkimuksen vastausten käsittelyn helpottamiseksi.

Kyselytutkimuksen pohjalta tehtyjen teemahaastattelujen analysoiminen oli huomattavasti kyselytutkimuksen vastausten analysoimista pidempi prosessi. Teemahaastattelujen aineistoa

aloin käsittelemään ensiksi kuuntelemalla tallenteet useaan kertaan. Tallenteiden kuuntelemisen jälkeen litteroin aineiston, eli kirjoitin sen puhtaaksi sanasanaisesti (Hirsjärvi ym. 2007, 217).

Tallenteita litteroidessani huomasin, että haastattelut poikkesivat välillä sivuraiteille, jolloin huomasin tallentaneeni materiaalia, joka ei kuulunut aihepiiriini. Nämä ”ylimääräiset” haastatteluista saadut materiaalit kävin läpi useampaan kertaan, jotta pystyin varmistumaan siitä, etten ollut aikeissa poistaa mitään tärkeää lausetta. Kyselyyn kuulumattomat aiheet poistin tämän jälkeen litteraatista. Aineistoa litteroidessani tein haastateltavista anonyymejä, eli kaikki henkilöön viittaavat tiedot, kuten opiskelupaikat ja nimet poistin lopullisesta litteraatista.

Luin litteroitua aineistoa uudestaan ja uudestaan, ja pyrin löytämään sieltä yhtäläisyyksiä ja teemoja, joiden alle asettelin samankaltaisia vastauksia. Haastatteluja olisi ollut mielenkiintoista lähteä purkamaan puhekäytänteiden ja puhetaojen, eli diskurssien kautta, mutta se olisi vaatinut huomattavasti enemmän aikaa käydä läpi materiaaleja (Hirsjärvi ym. 2007, 220). Tämän vuoksi haastattelujen analysoinnissa päädyin pelkistämään materiaalia luokittelun, ryhmittelyn ja teemoittelun kautta.

Luokittelun haastatteluaineiston analyysissä tein jakamalla haastateltavat huoltajiin ja nuoriin, eli samalla tavalla kuin kyselytutkimuksessakin. Tein tämän jaon jo haastatteluvaiheessa, eli huoltajilta ja nuorilta kysyttiin samankaltaiset kysymykset. Kysymysten asettelussa pyrin kuitenkin huomioimaan erilaiset näkökulmat, eli miten huoltaja on kokenut nuoren tilanteen ja miten nuori on kokenut oman tilanteensa. Teemat jakautuivat jo ennen haastattelujen tekemistä seuraavasti: Ensimmäisessä teemassa selvitin, olivatko nuoret ja huoltajat huomanneet haasteita ennen yläkoulua, ja millaisia haasteita yläkoulussa oli ollut sekä oliko tukitoimia tarvittu mahdollisesti jo ennen nivelvaiheen ohjausta. Toisena teemana oli nivelvaihe, eli syyt nivelvaiheen ohjaukselle, millaista tukea oli saatu ja oliko tuki ollut riittävää. Kolmas teema suuntasi katseet kohti tulevaisuutta, mitä tulevaisuudensuunnitelmia nuorilla oli ja minkälaisia jatko-opiskelupaikkoja he olivat hakeneet.

Teemoittelun, ryhmittelyn ja luokittelun jälkeen pyrin yhdistelemään aineistosta vielä lisää aihepiirejä, jotta samankaltaisuuksia saataisiin enemmän esille. Aineistoa analysoidessani huomasin myös, että teemojen tilanteet näyttäytyivät paikoin erilaiselta huoltajien ja nuorten näkökulmista, joten en voinut laittaa niitä samaan lokeroon.

5 KOKEMUSTARINOIDEN ANALYYSIT

Opinnäyteyön kokemustarinoita kerättiin kevään ja alkukesän 2022 aikana kyselytutkimuksella, nuorten ja huoltajien teemahaastattelulla. Nuorisopalvelut lähettivät kyselyt osallistujille maaliskuun ja toukokuun välisenä aikana. Teemahaastattelut suoritettiin toukokuun ja kesäkuun aikana. Kaikki kyselyihin ja haastatteluihin osallistuneet nuoret kuuluvat oppivelvollisuusudistuksen piiriin ja ovat ensimmäistä ryhmää, joita uudistus koskee.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää nivelvaiheen ohjauksessa olleiden nuorten ja heidän huoltajien kokemuksia saamastaan ohjauksesta. Millaista tukea he olisivat tarvinneet ja oliko tuki riittävää. Tavoitteena oli myös hahmottaa niitä tekijöitä, jotka ovat tuottaneet haasteita nuorten siirtymissä koulutusasteelta toiselle ja syitä, miksi nivelvaiheen ohjausta on tarvittu.

5.1 Kyselytutkimus: Kokemuksia ohjauksesta ja tukitoimista – nuoren ääni kuuluviin

Kyselytutkimuksessa käytetyt kysymykset löytyvät opinnäytetyön lopussa olevasta liitteestä – osiosta, liitteestä 4. Kyselytutkimuksessa suunnattiin yksi kysymys erityisesti huoltajille nuoren saamaan ohjaukseen ja tukitoimiin liittyen. Huoltajat toivoivat pääsääntöisesti nopeampaa reagoitua nuoren poissaoloihin ja sitä, että nuori laitetaan oikeasti vastuuseen omista poissaoloistaan. Hankalien tilanteiden tullessa vastaan, toivottiin tiiviimpää yhteydenpitoa kodin ja koulun välillä sekä jonkin tietyn luottoaikuisen olemassaoloa. Erityisen tärkeänä huoltajat pitivät nivelvaiheen työntekijän tarjoamaa tukea. Monen eri ohjauksen läpikäyneet nuoret tarvitsivat elämänsä jotain pysyvämpää ja pitkäkestoisempaa. Pidempikestoisella vuorovaikutussuhteella nuoren ja ohjaajan välillä tiedetään olevan positiivisia vaikutuksia turvallisuuden tunteeseen (Kultti-Lavikainen ym. 2021, 68).

Nuorilla oli kouluhistoriassaan pääsääntöisesti paljon poissaoloja, joiden pituus vaihteli. Toisilla nuorilla poissaoloja oli heidän sanojensa mukaan paljon ja poissaolojen oli huomattu alkaneen kertyä pikkuhiljaa. Poissaolojen syiksi oli mainittu muun muassa haasteet kouluviivityksen kanssa, sillä kiusaamistakin oli kohdattu. Mannerheimin lastensuojeluliitto (2018a) todentaa myös, että lintsaamisen syynä saattaa olla jossain tilanteissa kaverisuhteiden puute, ja nuoret hakevat aikuisten huomiota tekemällä normien ja odotuksien vastaisia ratkaisuja. Myös jotkut tietyt oppiaineet olivat tuottaneet haasteita ja keskittyminen oli ollut vaikeaa.

Nuoret kertoivat saaneensa yläkoulun aikana tietoa jatko-opiskelumahdollisuuksista ja jatko-opiskelun luonteesta. Pääsääntöisesti nuoret olivat tyytyväisiä saadun tiedon määrään. Eräs

nuori kertoi, että häntä ei kiinnostanut yläkoulussa yhtään mikään, mutta siitä huolimatta oli käynyt tutustumassa joissakin jatko-opiskelupaikoissa, herätti mielenkiintoa. Vaikka nuoret kokivat saaneensa tarpeeksi tietoa, ei kuitenkaan kyselyn mukaan nuorilla ollut selkeitä jatko-opiskelusuunnitelmia.

Jatko-opintoihin haettiin kyselyn mukaan enimmäkseen hyvillä ja positiivisilla fiiliksillä. Vastauksista kävi ilmi, että jotkut nuoret olivat hakeneet ehkä väärälle alalle ja huomanneet kiinnostuneensa toisesta ammatista vasta aloitettuaan koulun. Jotkut nuoret olivat mahdollisesti hakeneet samaan kouluun kaverinsa kanssa ajattelematta sen enempää itseään, koska ryhmään kuulumisen tarve on ollut niin suurta. Kuten perhekeskuksen (2021) mukaan nuori voi ulospäin esittää välinpitämätöntä, yksinjäätminen tekee todella kipeää eikä se tee nuoren itsetunnolle hyvää. Joillakin nuorilla oli jatko-opiskelusta vähän epävarma olo ja kaksi nuorta vastasi suoraan, että heitä vitutti hakea kouluun. Kun nuorilta kysyttiin siitä, että tiedettiinkö heistä uudessa koulussa tarpeeksi, oli vastauksissa runsaasti vaihtelevuutta. Noin puolet vastasivat tähän kysymykseen kyllä ja noin puolet ei.

Ohjaukseen ja tuentarpeeseen nuoret eivät oikein osanneet kertoa, millaista ohjausta he olisivat kaivanneet. Ei tiedetty itsekään, millainen tuki olisi toiminut. Erityisesti yhdessä vastauksessa nostettiin spesifimmin, että nuori olisi kaivannut enemmän tietoja informaatiota siitä, mikä sopisi juuri hänelle itselleen. Tarkentavassa kysymyksessä nuoret kertoivat saaneensa erilaisia apuvälineitä, kuten erityisopettajan opintojen ajaksi, kevennettyjä koulupäiviä, erityisopetusta ja nivelvaiheen työntekijän opiskelunsa tueksi. Paineita opiskelussa suoriutumiseen tuli nuorten elämään ulkopuolelta. Eräs vastaaja kertoi, että hänelle oli opiskelujen aikana tullut sellainen tunne, että jos hän ei tee jotain, niin muut ajattelevat hänen olevan vain laiska.

Kyselytutkimuksessa oltiin myös kiinnostuneita siitä, jatkoivatko nuoret samassa koulutuksessa, jossa he aloittivat peruskoulun jälkeen ja jos eivät, minkä takia koulu oli keskeytynyt. Tähän nuoret vastasivat, että koulu oli keskeytynyt monista syistä. Keskeyttämisen syitä oli esimerkiksi se, että oli koettu, ettei tämä ala ole juuri se minun juttuni. Myös jaksaminen, ahdistuneisuus ja masennus olivat olleet syynä koulun keskeyttymiselle.

Kyselyssä haluttiin lisäksi vielä selvittää nuorten tulevaisuuden suunnitelmia ja suhtautumista tulevaisuuteen yleisellä tasolla kysymällä nuorilta, ”Missä toivoisit olevasi vuoden kuluttua?” Nuoret toivoivat pystyvänsä jatkamaan samaan malliin, ilman ongelmia ja olevansa joko töissä tai koulussa. Muutamassa vastauksessa todettiin, ettei tulevaisuuden suhteen osattu sanoa yh-

tään mitään. Keskinuoruudessa pitkän tähtäimen päätöksenteko onkin nuorille todella haastavaa. Kuten Vasalampi ja Parviainen (2017) muistuttavat, että jopa joka viides lukiolaisesta on epävarma tulevaisuutensa opintosuunnitelmista.

Kun koko kyselyn vastauksia tarkastelee, paistaa osasta vastauksista selkeästi läpi myös epätoivo ja se, että nuorilla ei ole suunnitelmia tulevaisuuden suhteen. Nuoruuden aikana pettymyksen kokemukset saattavat aiheuttaa voimakkaasti lamaanuttavia tunteita ja epäonnistumiseen liittyvä häpeä on voimakkaampaa, sillä vielä ei ole kykyä käsitellä haastavia tunteita (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019a). Tietämättä sen enempää kyselyyn vastanneiden nuorten taustoista, ei voi tehdä suoria päätelmiä, mutta joidenkin nuorten kohdalla on varmasti kokeiltu jo monia keinoja sopivan mielenkiinnonkohteen löytymiseksi. Osalla nuorista on selkeät haaveet ja unelmat, joita kohti he tähtäävät, mutta valitettavasti joidenkin nuorten on vain vaikeampaa nähdä tulevaisuudessa mitään positiivista.

5.2 Nuorten teemahaastattelut

Nuorten teemahaastattelujen aineisto on pieni, vain kolme nuorta. Tarinoista löytyy joitain samankaltaisuuksia, mutta kuitenkin jokaisen nuoren tarina on erilainen keskenään. Kaikki haastatteluun osallistuneet nuoret ovat osallisena oppivelvollisuusudistukseen ja he suorittavat parasta aikaa opintoja vaihtoehtoisissa paikoissa perinteisen yläkoulun sijaan. Heillä on myös jokaisella nivelvaiheen työntekijä, jonka kanssa he tekevät tiiviisti yhteistyötä. Haastatteluissa pyrittiin pääsemään kyselytutkimustakin syvemmälle siinä, miten nuoret ovat kokeneet saaneensa tukea nivelvaiheen työntekijältä, millaista apua he olisivat omasta mielestään tarvitsevat enemmän ja missä vaiheessa apua olisi ollut parasta saada.

Kaikilla haastatteluihin osallistuneilla nuorilla oli ollut alakoulussa jo jonkinlaisia haasteita koulun suhteen. Esimerkiksi pienellä paikkakunnalla oli ollut kaverihaasteita ja sopeutuminen tiettyyn ryhmään oli ollut työlästä. Pienryhmissäkin oli työskennelty ja tukea opintoihin oli saatu sen kautta. Kaikilla nuorilla keskittymishaasteet olivat pysyneet alakoulun aikana hallinnassa, joten niihin ei ollut silloin tarvetta puuttua. Keskittymishaasteiden hallittavuuteen saattoi vaikuttaa pienet ryhmäkoot ja se, että opettajilla on ollut enemmän aikaa antaa henkilökohtaista opetusta jokaiselle nuorelle ja nuorten tarpeet on tunnistettu. Eräs haastateltavista mainitseekin, että sai tunneilla opettajan opettaessa piirtää samalla, koska hän pystyi sen avulla kuuntelemaan paremmin opetusta.

Yläkouluun siirryttäessä osa nuorista oli päätenyt sellaiseen kouluun, jossa ei ollut entuudestaan tuttuja koulukavereita, eli kaverihaasteet saivat jatkoa myös seuraavalla kouluasteella. Murrosikäinen etsii kiinnittymisen kohdetta, johon turvautua ja jonka avulla nuori löytää itsensä ja maailmankatsomuksensa (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017c) ja kaverihaasteiden vuoksi haastatteluun osallistuneilla nuorilla kouluun kiinnittyminen ei ollut helppoa. Myös koulutilojen huono ilmanvaihto ja hajuallergiat olivat vaikeuttaneet opetukseen osallistumista ja poissaoloja oli alkanut kertyä hyvin varhaisessa vaiheessa.

Yläkoulusta löytyi myöhemmin ystäviä, joiden kanssa ajaututtiin epäterveellisiin elämäntapoihin, kuten tupakointiin. Ystävät ja vapaa-aika kiinnostivat enemmän kuin koulunkäynnin hoitaminen. Mannerheimin lastensuojeluliiton sivuilla (2018a) sanotaankin, että nuorelle voi mahdollisesti olla palkitsevampaa se, että suosiota ja huomiota saadaan rikkomalla rajoja ja opiskelemaan liittyviä oletuksia. Nuori haluaa itse määrittellä säännöt, joiden mukaan toimia.

Haasteet alkoivat kaikilla haastatteluun osallistuneilla nuorilla kahdeksannen luokan aikana. Nuoret toivat esiin terveydelliset haasteet, kuten vakavan masennuksen, ahdistuksen. Nuorilla ahdistuksen ja masentuneisuuden kokemukset ovat todella yleisiä ja ne liittyvät kiinteästi nuoruuden kehitystehtävään (Mielenterveystalo.fi, 2022). Myös muut terveyshaasteet kerryttivät poissaoloja runsaasti. Erään nuoren kohdalla ongelmat havaittiin kunnolla vasta silloin kun hän siirtyi pienryhmään. Kaikkia nuoria yhdisti myös se, että he olivat yläkoulussa koronapandemian aikaan ja pienistäkin oireista piti jäädä kotiin opiskelemaan. Kaikki nuoret olivat yhtä mieltä siitä, että korona oli yksi kulmakivi sille, etteivät heidän opintonsa päässeet edistymään samaan tahtiin muiden heidän ikäisiensä nuorten kanssa, koska heillä ei ollut valmiuksia itsenäiseen ja itseohjautuvaan opiskeluun.

Nuoret eivät olleet kiinnittyneet opintoihinsa ennen nivelvaihetta. Kahdeksannen luokan aikana nuorten kohdalla oli pyritty ehkäisemään mahdollista koulupudokkuutta erilaisin menetelmin. Harjunpää ym. (2017,18) pitävät kouluun kiinnittymistä eriarvoisen tärkeänä, ja he ajattelevat, että se mahdollistaa korkeampia oppimistuloksia. Nuorten kouluun kiinnittymistä oli pyritty edistämään pienryhmien ja erityisluokkien avulla, haastavammissa tapauksissa jopa laitoksen ja klinikkakoulun avulla. Myös kevennettyjä lukujärjestyksiäkin oli kokeiltu. Kuitenkaan haastatteluihin osallistuneet nuoret eivät olleet saaneet näistäkään kouluun kiinnittymistä lisäävistä menetelmistä tarpeeksi apua ja ratkaisut olivat heidän mielestään aivan liian lyhytkestoisia. Jokaisen nuoren kohdalla oli kahdeksannen luokan lopulla käyty keskustelua siitä, mitä tulevaisuudessa tapahtuu ja yhdessä heidän toiveitaan kuunnellen oli päädytty erilaisiin nuorten pa-

rasta mahdollista edistymistä tukeviin palveluihin. Haastatteluihin osallistuneet nuoret päätyivät viimeistään kahdeksannen luokan lopulla ja yhdeksännen luokan alkuaikoina tekemisiin nivelvaiheen työntekijöiden kanssa.

Oma rauha, opintojen henkilökohtainen aikatauluttaminen ja nivelvaiheen työntekijän tuki sekä hänen tavoitettavuutensa olivat haastatteluihin osallistuneille nuorille todella tärkeää. Nuoret mainitsevat, että heidän on ollut aikaisemmin elämässään vaikeaa ottaa apua vastaan, mutta nivelvaiheen työntekijä on osannut tarttua juuri oikeisiin ongelma-kohtiin ja lähtenyt edistämään nuoren asioita yhteistyössä nuoren kanssa, liikaa pakottamatta tai liikaa ohjaamatta. Nivelvaiheen työntekijät ovat siis onnistuneet tavoitteessaan olla helposti lähestyttäviä, aidosti kuuntelevia ja tukea tarjoavia ihmisiä. Työntekijät ovat olleet sopivan rentoja ja asiantuntevia, jolloin nuorille on syntynyt luotto siihen, että asiat heidän kohdallaan kyllä järjestyvät.

Esimerkiksi eräällä nuorella oli elämänhallinnassa niin paljon haasteita, että hänen oli vaikeaa poistua kotoaan kauppaan. Nivelvaiheen työntekijä oli ehdottanut nuorelle pajatoimintaa, jonka avulla nuori saisi elämäänsä rytmiä ja nuori oli lähtenyt kokeilemaan työntekijän suosittelemaa toimintaa. Kuinka ollakaan, nuori oli saanut elämänsä takaisin hallintaan ja pystyi nyt poistumaan kotoaan ja toimimaan sosiaalisissa tilanteissa.

Koska nivelvaiheen työntekijöiden tehtävänä on olla tiiviisti osallisena nuoren arjessa (Hankilanoja-Lesonen 2022), nuoret luottavat työntekijään paremmin. Nuoret kuvailevatkin nivelvaiheen työntekijän työtä hyvin monialaisena ja monipuolisena, luottamusta herättävänä toimintana. Työntekijä on nuoren pyynnöstä tai omasta ehdotuksesta lähtenyt nuorten mukaan erilaisiin haastatteluihin kouluun tai työhön liittyen, lääkärikäynneille saattamaan, auttanut työhön liittyvissä asioissa ja tsempannut pitkin päivää viestein.

Nuorten mielestä nivelvaiheen työntekijän apu on ollut todella tärkeää. Koulun rinnalla nivelvaiheen työntekijä on onnistunut luomaan toivoa silloinkin, kun elämässä muuten asiat menevät miten sattuu. Työntekijöiden apu on ollut nuorten mielestä riittävää ja se on ollut tarpeeksi viemään nuoria eteenpäin. Päälimmäisenä tunteena haastatteluista jääkin käteen kiitollisuus ohjaajia kohtaan. Nivelvaiheen työntekijä on ollut haastatteluun osallistuneille nuorille se viimeinen apu, josta on kuin ollutkin hyötyä.

“Ohjaaja saa sut tuntee olos sellaseks et sä olisit sen ainoo nuori. Koska se on koko ajan tavoitettavissa, mut sit sillä on kuitenkin myös monta muutakin. Et se on ihme, miten se ehtii.” (Haastateltu nuori, 2022.)

Haastatteluun osallistuneet nuoret olivat toiveikkaita tulevaisuuden suhteen, ja he olivat tehneet jatko-opiskelusuunnitelmia ja hakeneet kouluihin. Haastatteluhetkellä he eivät vielä tieneet,

olivatko päässeet kouluun vai ei. Kaikki haastatteluihin osallistuneet olivat hakeneet ammatillisiin koulutuksiin sekä TUVAlle, mutta ei lukiokoulutukseen. TUVA-koulutusta he pitivät osittain turvallisena ratkaisuna, jos eivät pääsisi mihinkään muuhun kouluun. TUVAsta eräs haastatteluun osallistunut nuori sanoi, että hän hakee sinne positiivisin fiiliksin. Siellä voi nuoren mukaan korottaa rauhassa arvosanoja ja miettiä tulevaisuutta kaikessa rauhassa, kun ei ole mitään hajua siitä mitä haluaisi tehdä. TUVA-koulutus on osa oppivelvollisuuden laajentamisuudistusta (Opetushallitus 2022c). Eräs haastatteluun osallistunut nuori toivoi, että voisi isona olla kokemusasiantuntijana nivelvaiheessa haasteita kohtaavalle nuorelle. Hän koki, että vertaistuki voisi olla tärkeää ja, että hän voisi omalla esimerkillään luoda toivoa epätoivoisenkin tilanteen keskellä.

5.3 Huoltajien temahaastattelut

Huoltajien temahaastatteluista nousee paljon yhtäläisyyksiä nuorten haastattelujen kanssa. Se, mitä voimakkaammin huoltajien haastatteluissa nousee esille, ovat nuorten nepsy-haasteet. Molemmat huoltajat nimittäin kertovat haastatteluissa heidän nuorten olevan tyypillisiä esimerkkejä tietyn nepsy-kirjon haasteista. Ensimmäisellä nuorella suurten kokonaisuuksien, kuten vaikkapa tilojen hahmottaminen on haastavaa, mutta pienet asiat sekä asiat, joista hän on kiinnostunut, nuori muistaa äärimmäisen tarkasti. Nuoren tiedonjano häntä kiinnostaviin asioihin on huoltajan mukaan aivan valtava. Naenepsy.fi (2022) sivuston mukaan hyperfokus-jaksojen aikana nuoren voi olla hankalaa keskittyä aiheisiin, jotka eivät kuulu hänen kiinnostuksensa kohteisiin. Koko keskittymiskapasiteetti käytetäänkin niihin asioihin, jotka ovat nuoren mielestä mielenkiintoisia.

Toisella nuorella haasteet ovat olleet toiminnanohjauksellisia sekä puheentuotollisia. Puhe oli huoltajan mukaan jäänyt jälkeen jo nuorena, mutta sosiaalisen ja huumorintajuksen luonteensa vuoksi se ei ollut estänyt nuorta toimittamasta asioitaan ymmärrettävästi. Huoltajan mukaan kuitenkin puheen tuoton haasteet näkyivät nuoren elämässä voimakkaasti. Kun kapasiteetti sieittää negatiivisia tunteita loppuu, saattaa nepsy-nuori reagoida hyvin impulsiivisesti (Naenepsy.fi, 2022) ja tunnetilan sanoituksen puuttuessa toisen nuoren kohdalla nyrkit puhuivatkin helposti puolestaan. Nuoren kohdalla huoltaja oli myös epäillyt lukihäiriötä jo kauan, mutta syystä tai toisesta lukihäiriön testaaminen venyi tarpeettoman pitkään. Kun testit vihdoin tehtiin, huoltajan epäily osoittautui oikeaksi ja nuori sai lukihäiriödiagnoosin.

Ensimmäisellä nuorella ongelmat alkoivat vasta varsinaisesti yläkouluun siirryttäessä ja siellä opiskellessa. Tämän nuoren tarina poikkeaa eniten muiden haastateltavien tarinoista. Nuori oli päätenyt kotiopetukseen perheensisäisen sairastapauksen vuoksi. Infektioiden välttäminen oli tärkeää ja tietenkin koronapandemia oli tuonut vielä entistä enemmän haasteita ja rajoitteita tilanteeseen. Nuori oli opiskellut kotiopetuksessa siis jo ennen koronapandemiaa, ja lopullisen kotiopetuksen ja eristyksessä elämisen kestoksi oli tullut viisi vuotta. Nuori oli saanut tukea elämäänsä, mutta huoltajan mukaan tuki tuli liian myöhään ja sitä oli liian vähän. Jaksaminen peruskoulun loppumisen jälkeen oli kortilla ja haasteet kasvoivat aivan liian suureksi. Ensimmäisen nuoren kohdalla elämässä oli myös kaverihaasteita. Koulussa käymisen hiipuminen aiheutti sen, että nuoren kaverit kaikkosivat vähitellen.

Toisen huoltajan kertomus nuoren alakoulusta on yllättäen hyvin samankaltainen nuorten kertomusten mukaan. Haasteita pienellä paikkakunnalla oli ollut kavereiden kanssa ja koulukiusaaminenkin oli alkanut jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Kuitenkin haasteet olivat olleet hyvin opettajien tiedossa, ja niihin oli ollut silloin vielä helppoa puuttua. Kuudennen luokan lopulla luokkajakoa tehtäessä nuori ei ollut osannut nimetä ketään, kenen kanssa haluaisi mennä samalle luokalle yläkoulussa. Huoltajan kertoman mukaan nuori päätyi yläkoulussa tästä syystä ”jämäloukalle”, joka on terminä leimaava. Jämäloukka on enemmän arkikielessä käytetty termi siitä luokasta, johon sijoitetaan oppilaita, jotka eivät osaa sanoa mille luokalle haluaisivat mennä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita suoraan sitä, että luokkaa syrjittäisiin. Ajatuksena on ehkä enemmänkin se, että oppilaat, joilla ei ole entuudestaan kavereita, saisivat kaikki yhtäläisen mahdollisuuden tutustua uusiin oppilaisiin ja muodostaa uusia kaverisuhteita ennakkoluulottomasti. Toinen nuori ystäväystyikin yhden uuden luokkakaverinsa kanssa, mutta erimielisyydet varjostivat nuoren kaverisuhteita. Huhut nuoren hölmöilyistä kantautuivat muiden korviin, joka aiheutti huoltajan mukaan sen, että uusien kavereiden saaminen hankaloitui entisestään.

Haasteet toisen nuoren kohdalla olivat kestäneet jo hyvin pitkään. Varsinainen seinä tuli kuitenkin kunnolla vastaan kahdeksannella luokalla. Kahdeksanteen luokkaan asti ongelmat olivat kuitenkin jotakuinkin selvitetty, mutta sitten koululla tapahtui huoltajan mukaan jotain, joka oli alkanut näkymään lintsamisena nuoren lempiaineen tunneilta. Nuorten lintsamiseen saattaa liittyä Mannerheimin lastensuojeluliiton (2018a) mukaan ystävien puuttuminen ja porukasta pois jääminen voi näyttäytyä niin, että kiinnostus lopahtaa (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017b). Huoltaja oli osoittanut koululle huolestuneisuutensa, mutta huoltajan mukaan koululla asiaa ei ollut nähty niin suurena haasteena. Kuitenkin kahdeksannen luokan edetessä tilanne eskaloitui siihen pisteeseen, ettei nuori mennyt enää ollenkaan kouluun.

Koulupudokkuutta oli pyritty ehkäisemään toisen nuoren kohdalla monin eri tavoin, kuten kevennetyin koulupäivin. Kuraattori oli tehnyt töitä erilaisten vaihtoehtojen selvittämiseksi. Myös pajatoimintaa oli suunniteltu. Tilanteen hankaluuden vuoksi nuoren kanssa oli päädytty siihen ratkaisuun, että hänen oli parempi suorittaa peruskoulunsa loppuun lastensuojelulaitoksen kautta. Nuori sai yhdeksännen luokan lopulta käytyä sekä sai päättötodistuksen.

Samankaltaisuuksiakin molempien nuorten tarinasta löytyi. Nimittäin molempien nuorten kohdalla huoltajat mainitsevat sen, että ajanhallinnalliset haasteet ovat olleet nuorten elämässä suuria. Sängystä on ollut vaikeaa päästä ylös ja päivän kulun aikatauluttaminen ei nuorilta ole onnistunut ongelmitta. Molempien nuorten kohdalla ajanhallinnan haasteisiin on pyritty vaikuttamaan erilaisilla lääkityskokeiluilla. Lääkityksen tavoitteena on ollut se, että päivät saataisiin rytmittymään paremmin. Lääkityskokeilussa on kuitenkin ollut myös haasteita, sillä toinen nuori oli päättänyt jättää lääkkeet syömättä. Hän oli huomannut, että lääkityksen aiheuttamat haittavaikutukset olivat hänelle hyötyjä suurempia.

”Ja nyt näitä kaiken maailman asiantuntijoita on ollut tässä ihan liikaa ja kumminkaan ei ole päästy niinku yhtään mihinkään tai ei tunnu siltä, että olisi saavutettu jotain.” (Haastatteluun osallistunut toinen huoltaja, 2022.)

Ennen varsinaista nivelvaiheen ohjaukseen pääsyä nuorten elämässä oli kokeiltu kaikkea. Kokeiluja oli pajatoiminnasta, erilaisista kouluvaihtoehtoista, erilaisista ammattikouluista, työharjoittelusta, lukiokokeiluista ja etälukiokokeiluista lähtien. Nuoria oli pompoteltu monenlaisten palvelupolkujen läpi siinä toivossa, ettei pudokkuutta syntyisi ja oppivelvollisuus saataisiin suoritettua loppuun. Eli tukea oli kyllä ollut, mutta se ei ollut riittävää, oikea-aikaista tai juuri tilanteeseen sopivaa. Esimerkiksi ensimmäinen nuori oli käynyt koko ajan psykologin vastaanotolla, mutta huoltaja koki, ettei se ollut kuitenkaan tarpeeksi tukeakseen nuoren tilannetta. Aivoliitto.fi (2021) sivustolla mainitaan erityisesti siitä, että mitä aikaisemmassa vaiheessa ADHD-oireiset saavat perheineen riittävästi ohjausta, sitä todennäköisemmin elämässä asiat menevät mallilleen.

Huoltajista molemmat mainitsevat myös sen, että muiden palvelupolkujen varrella mukaan tuleilla auttavilla tahoilla ei ole ollut tarpeeksi kokemusta heidän tilanteeseensa nähden. Ensimmäisen nuoren kohdalla mukaan kouluun oli saatu henkilökohtainen avustaja, mutta hänellä ei ollut ollenkaan koulutuksen kautta hankittua osaamista. Ulkopuolisesta ihmisestä nuoren tilanne ja käyttäytyminen voi tuntua vielä kaoottisemmalta ja epäjohdonmukaisemmalta kuin nuoresta itsestään, jolloin ohjaajan on muistettava käyttäytymisen taustalla vaikuttavat neopsy-

haasteet (Tampereen kaupunki, 2022b). Valitettavasti toisen nuoren kohdalle oli sattunut paljon vastavalmistuneita työntekijöitä, joilla ei huoltajan mielestä ollut tarpeeksi nepsy-taitoja.

”Henkilökohtaisen avustajan tietotaito ei ollut niinku riittävää. Esimerkiksi hän on ammatiltaan kokki, niin hänellä ei ole niinku kauheasti semmoista alan osaamista tai ainakaan autismikirjon osaamista” (Haastatteluun osallistunut ensimmäinen huoltaja, 2022.)

“Meillä on ollut tässä matkan varrella paljon vastavalmistuneita työntekijöitä, ja niiltä puuttuu se nepsy-taito.” (Haastatteluun osallistunut toinen huoltaja, 2022.)

Huoltajien tarinoista huomaa sen, että he olivat pyrkineet ajamaan nuortensa etuja viimeiseen asti ja etsimään parasta mahdollista tukea tilanteeseensa nähden. Huoltajat olivat katselleet sivusta sitä, kuinka heille niin kovin rakas ihminen painii ongelmiansa kanssa. Hankalaan tilanteeseen ei ollut löytynyt sopivaa ratkaisua ja epätoivo on ollut todella suurta. Palvelupolkujen kahlaamisen seurauksena nivelvaiheen työntekijä oli kuitenkin tullut haastateltavien elämään, monen mutkan kautta.

Huoltajien kertomusten mukaan nuorten haasteet eivät olleet jääneet vain peruskouluun. Yhdeksännen luokan jälkeen oli ehditty hetken aikaa olla ja hengittää ennen kuin syksyllä oli alkanut uudet kuviot nuorten elämässä. Esimerkiksi toisen nuoren kohdalla ammattikoulu ei ollut alkanut sujumaan suunnitelmien mukaan ja lukihäiriön mukanaan tuomat vaikeudet opiskelussa olivat aiheuttaneet sen, että kiinnostus opintoja kohtaan lopahti hyvin nopeasti. Kaiken tämän seurauksena, koulu kaikkensa yrittäneenä oli päätyntä irtisanomaan (*erottamaan*) nuoren ammatillisesta koulutuksesta. Koska nuori on syntynyt vuonna 2005, hän kuuluu oppivelvollisuusudistukseen. Tämä tarkoitti nuoren kohdalla sitä, että oppilaitos huolehti nuoren irtisanomisen jälkeen siitä, ettei nuori jäänyt tyhjän päälle. Tässä vaiheessa perheen elämään oli tullut mukaan nivelvaiheen työntekijä selvittämään mahdollisia muita vaihtoehtoja, jotta nuoren kohdalla oppivelvollisuus saataisiin suoritettua.

Varsinainen nivelvaiheen ohjauksen kokemus huoltajilla oli todella positiivinen. Nivelvaiheen työntekijän antamaa tukea huoltajat kuvailevat esimerkiksi niin, että työntekijä on kehittänyt kaikenlaisia mahdollisia vaihtoehtoja tilanteisiin, kun nuori ei ole ollut koulussa. Nivelvaiheen työntekijä on kysellyt viestein, miten menee ja tsempannut hankalan paikan tullen. Nivelvaiheen työntekijää on kuvattu myös ystävän kaltaisena äitihahmona, joka pitää huolta, kun ei itse enää jaksaa. Nivelvaiheen työntekijä on myös osannut tarttua juuri niihin oikeisiin ongelmakohtiin, joihin olisi tarvittu apua jo aikaisemminkin. Työntekijä ei toisen huoltajan mukaan pajjaa

päättä, vaan tarttuu varmoin elkein ongelmakohtiin ja lähtee ratkomaan niitä yhteistyössä huoltajan ja nuoren kanssa. Huoltajien mukaan työntekijältä löytyy kokemusta monista tilanteista ja työntekijä osaa ehdottaa vaihtoehtoja silloinkin, kun tuntuu ettei niitä ole.

Huoltajat kokivat, että he olisivat tarvinneet nivelvaiheen ohjaukseen päästyä enemmän konkretiaa ja selkeitä toimintamalleja. Niiden avulla he olisivat voineet lähestyä tilannetta paremmin kokonaisuutena. Myös huoltajat olivat tehneet kovan työn sen eteen, että heidän nuorensa olivat saaneet peruskoulunsa suoritettua, joten nivelvaiheen ohjaukseen päästyä ajatukset olivat edelleen sekavat. Edessä nimittäin oli ja on edelleen vielä todella paljon työtä, jotta oppivelvollisuus saataisiin nuorten kohdalla täytettyä. Haastatteluja tehtäessä tuli myös sellainen tunne, että näillä huoltajilla olisi todella paljon kerrottavaa ja he haluaisivat ehkä purkaa sydäntään enemmänkin.

Selkeistä toimintamalleista kysyttäessä huoltajat mainitsivat, että olisi hyvä, jos olisi olemassa joku yksi paikka, esimerkiksi yksi tiedosto tai infolehtinen, josta voisi löytää yhdellä silmäyksellä kaikki sellaiset vaihtoehdot, joita heidän tilanteissaan voisi tehdä. Esimerkiksi infolehtisessä voisi olla kuvattuna tilanne, jossa koulupudokkuus uhkaa ja tilanne, jossa pudokkuus on jo tapahtunut. Tämä vähentäisi huoltajien mukaan stressiä ja tarvetta kääntää kaikki kivet ja kannot mahdollisten vastausten saamiseksi.

Haastattelun lopussa kysyin huoltajilta vielä siitä, millaisia tulevaisuudensuunnitelmia nuorilla on. Huoltajien vastauksista huokui jostain syystä hienoinen epävarmuus. Ensimmäinen nuori pyrkii suorittamaan lukiokoulutuksen ja ylioppilastutkinnon ja toinen nuori kamppailee edelleen siitä, missä koulutuksessa hän jatkaa syksyllä 2022. Ensimmäisen nuoren huoltaja pohtii sitä, että nuoria ei lähdetä vielääkään kovin herkästi kaivamaan kotoa ja kokee, että nuoret unohdetaan sinne helposti. Toinen huoltaja nostaa esille myös sitä, että nuorella on tullut mitta ihan kaikessa täyteen ja nuoren on todella hankala sietää pettymyksiä. Paljon negatiivista palautetta käytöksestään ja persoonastaan kohtaava nuori saa kolhun minäkäsitykseen ja -pystyvyyteen ja nuoren on tämän vuoksi vaikeaa tunnistaa omia vahvuuksiaan (Kultti-Lavikainen ym. 2021, 25).

Nuoren kanssa on hankalaa enää keskustella tulevaisuudesta, kun kaikki aikaisemmat suunnitelmat ovat menneet puihin, jolloin nuoren voi olla vaikeaa tunnistaa enää omia vahvuuksiaan, joiden esilletuominen ja näkyväksi tekeminen on tärkeää (Kultti-Lavikainen ym. 2021,25). Kuitenkin toisen huoltajan mukaan nuoren tulevaisuudessa kaupunki käyttää nuoren kohdalla

omavastuuta, jolloin nuori pääsee TUVVA-koulutukseen, ”halusi hän tai ei”. Eli oppivelvollisuudistuksen myötä nuorelle pyritään joka tapauksessa kehittämään aina uutta mahdollisuutta suorittaa opintonsa loppuun.

6 NIVELVAIHEEN OHJAUKSEEN OLLAAN TYYTYVÄISIÄ

Jyväskylän niveltiimin toteuttamaan nivelvaiheen ohjaukseen ollaan tyytyväisiä ja ohjauksessa on onnistuttu. Ohjaus oli kyselytutkimuksen ja haastattelujen pohjalta koettu tärkeänä ja sitä oli pidetty positiivisena kokemuksena. Nivelvaiheen työntekijä oli tarttunut nuorten mielestä ongelmakohtiin napakasti. Hän edisti nuoren asioita yhteistyössä nuoren itsensä kanssa, eikä pakkottanut nuorta. Työntekijät olivat tutkimukseen osallistuneiden mukaan helppoja lähestyä, ja heiltä uskalsi pyytää apua aina tarvittaessa. Haastavissa tilanteissa oli käytetty toiminnallisia keinoja, kuten lähdetty nuoren mukaan tekemään joku nuorella roikkunut asia. Apu oli nivelvaiheen ohjauksessa ollut nuorten mielestä riittävää ja se oli nuorten mielestä vienyt heitä eteenpäin.

Elämä ennen nivelvaiheen ohjaukseen pääsyä oli ollut kaikilla tutkimukseen osallistuneilla hankalaa. Ennen nivelvaiheen ohjaukseen pääsyä nivelvaiheessa haastetta tuottaneet tekijät oli otettu huomioon heikosti. Tutkimustuloksissa korostetaan nivelvaiheen työntekijän ammattitaitoa ja sitä, että työntekijän kokemuksella oli nuorten auttamisessa paljon merkitystä. Työntekijä oli osannut antaa uusia vaihtoehtoja sillä hetkellä, kun koulusta ei ollut meinannut tulla mitään. Nivelvaiheen työntekijä osaa erityisesti nuorten mukaan tsemptata ja tukea juuri oikealla tavalla, niin että se ei ole häiritsevää. Nivelvaiheen työntekijöistä oli tutkimuksen mukaan saatu sellainen kuva, että he tekevät työtä ammattitaidon lisäksi myös sydämellä. Ohjaajia kuvailtiin äitihahmon kaltaisena, ystävänä, rinnalla kulkijana ja luotettavana ihmisenä.

Nuorten vastauksista korostui tunne nivelvaiheen työntekijän ammattitaidosta ja siitä, että työntekijä tietää, mitä tekee ja työntekijä pyrkii ottamaan asioista selvää. Nivelvaiheen ohjauksesta oli saatu erilaisia apuvälineitä opiskelun helpottamiseksi ja esimerkiksi opintojen keventäminen oli ollut kyselytutkimuksen mukaan hyvä käytäntö. Nuoret kokivat, että opiskeluun liittyvien paineiden vähentäminen helpotti ja paransi opiskelua.

Kyselytutkimuksen mukaan nuoret eivät osanneet suoraan nimetä asioita, joita he olisivat kaivanneet ohjaukseen lisää. He eivät myöskään tieneet miten olisivat parantaneet sitä. Kuitenkin tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat sitä mieltä, että lyhytkestoisista ratkaisuista yläkoulun aikana ei ollut tarpeeksi apua. Nuorten mielestä suuremmilta ongelmilta olisi voitu välttyä, jos koulussa esiintyneisiin haasteisiin olisi puututtu tarpeeksi ajoissa, napakasti ja johdonmukaisemmin.

Nuorten mukaan kaikkea oli kokeiltu ennen nivelvaiheen ohjaukseen pääsemistä. Nuoret kokivat yläkoulussa väsymystä ja mielenterveyshaasteisiin olisi ollut heidän mielestään hyvä tarttua

perusteellisemmin. Muihin haasteisiin kiinnitettiin enemmän huomiota. Kun nuoret pääsivät nivelvaiheen ohjaukseen, he mainitsevat, että ohjaajat olivat auttaneet henkilökohtaisen opin-
topolun suunnittelussa. Oma rauha ja aikataulu olivat mahdollistaneet peruskoulun loppuun
suorittamisen. Näistä vastauksista korostuu se, etteivät kaikki nuoret mahdu samaan muottiin
ja joskus henkilökohtaisen opetussuunnitelman tekeminen kannattaa.

Huoltajienkin mielestä nivelvaiheen ohjaus oli ollut positiivinen kokemus. Työntekijöillä on
ollut riittävästi välineitä ja ammattitaitoa puuttua nuorten koulupoissaoloihin. Oikeisiin ongel-
miin oli huoltajien mielestä tartuttu napakasti ja muita vaihtoehtoja, kuten pajatoimintaa oli
tarjottu, kun koulunkäynti ei sujunut.

Huoltajienkin vastauksista korostui se, että he ovat tyytyväisiä nivelvaiheen työntekijöiden
ammattitaitoon. Nivelvaiheen työntekijä pyrkii parhaansa mukaan ottamaan asioista selvää
niin, että asiat alkavat hoitua joustavasti. Kyselytutkimuksessa ja teemahaastattelussa mainit-
tiin, että nivelvaiheen työntekijän tarjoama tuki on huoltajille tärkeää. Tuki toi heidän mieles-
tään pysyvyyttä tilanteeseen, jossa aikaisemmin oli ollut paljon auttavia tahoja yhden henki-
lön sijaan.

Ennen nivelvaiheen ohjaukseen pääsemistä huoltajat olisivat kaivanneet, että nuorten poissa-
oloihin reagoitaisiin nopeammin. Tämä vastaus tuli ilmi niin huoltajien teemahaastattelussa
kuin kyselytutkimuksessakin. Koulukiusaamiseen ja kaverisuhteisiin olisi ollut hyvä kiinnit-
tää huomiota jo ennen nivelvaiheen ohjaukseen siirtymistä. Kouluviihtyvyyys olisi varmasti
vaikuttanut nuorten mielenkiintoon mennä kouluun.

Huoltajien mukaan syitä nivelvaiheen ohjauksen tarpeelle olivat poissaolot, koulupudokkuus,
ajanhallinnan haasteet sekä oikea-aikaisen tuen puute. Huoltajien mukaan nepsy-nuorten on
haastavampaa sopeutua tiettyyn opiskelun malliin tai muottiin, varsinkin kun kiinnostus on
hyperfokus-jakson aikana jossain aivan muualla. Nivelvaiheen ohjausta oli tarvittu huoltajien
mielestä myös siksi, että nuoria oli aikaisemmin pompoteltu paljon eri palvelupolkujen välillä
ja kaikkea oli jo kokeiltu, tuloksetta.

Mikäli aikaisemmassa vaiheessa nuorten haasteisiin olisi puututtu napakammin nuorten suu-
remmilta ongelmilta olisi voitu huoltajienkin mukaan välttyä. Lyhytkestoiset ratkaisut olivat
huoltajista vain sammuttaneet pieniä tulipaloja haasteiden ydinsyihin puuttumatta, jolloin niitä
ei koettu tilannetta helpottavina. Jos aikaisemmassa vaiheessa olisi ollut edes yksi ammattitai-

toinen ohjaaja, joka olisi ollut nuorten elämässä pidempiä jaksoja, siitä olisi voinut olla huoltajien mielestä apua. Vasta valmistuneet ohjaajat eivät olleet huoltajien mielestä olleet tarpeeksi päteviä tai heiltä ei löytynyt osaamista nepsy-taidoista.

Huoltajat kertovat, että nivelvaiheen ohjauksen aikana oli puututtu nuorten ajanhallinnallisiin haasteisiin. Myös nepsy-haasteet ja toiminnallisemman opiskelun tarve oli huomioitu. Varsinaiseen nivelvaiheen ohjaukseen huoltajat olisivat kaivanneet tiedon selkeämpää kokoamista yhteen paikkaan, jotta heidän ei olisi tarvinnut etsiä tietoa niin paljon itse. Siitä tuli hieman sellainen tunne, että huoltajilla saattaa olla ohjaukseen pääsystä huolimatta sellainen olo, että heidän täytyy pysytellä ohjaksissa. Huoltajilla voi olla heikko luottamus siihen, että nivelvaiheen työntekijä kyllä huolehtii nuoresta ja pyrkii tekemään parhaansa auttaakseen.

Tutkimuksen teemahaastatteluihin osallistuneilla nuorilla oli tulevaisuudesta valoisa kuva. He kokevat, että esimerkiksi TUV A-koulutus on hyvä mahdollisuus parantaa arvosanoja ja saada lisää miettimisaikaa tulevaisuutta varten. Teemahaastattelun toisen huoltajan vastauksesta ”hän pääsee TUV A-koulutukseen halusi tai ei” – tulee sellainen tunne, että tämä olisi jälleen yksi palvelupolku, joka ei johda toivottuun lopputulokseen. Huoltajilla saattaa olla ennako-oletus, ettei TUV A-koulutuksella saada pitkän tähtäimen tuloksia. Huoltajan suhtautumisella TUV A-koulutukseen on mahdollisesti vaikutuksia siihen, miten nuori lähtee tällaista koulutusta suorittamaan. Ohjauksella voitaisiin vaikuttaa siihen, että TUV A-koulutukselle annettaisiin helpommin mahdollisuus ja vanhemmat katselisivat koulutusta nuorten näkökulmasta. Varsinkin kun nuoruuteen kuuluu impulsiivisuus ja epävarmuus tulevaisuudesta, silloin voi olla hyvä asia, että nuoret pääsevät viettämään ylimääräisen vuoden koulutuksessa, jossa hän pääsee tutustumaan erilaisiin vaihtoehtoihin ja kerryttämään elämäkokemustaan.

7 KEHITTÄMISIDEAT

Koska teemahaastatteluisissa nepsy-nuoret olivat hyvin voimakkaasti edustettuna, olisi hyvä pohtia, kuinka nepsy-nuoret huomioidaan koulumaailmassa. Olisi myös mielenkiintoista selvittää, kuinka suuri osa juuri koulupudokkaista tai koulupudokkuusuhan alla olevista nuorista on nepsyjä. Tietoa toiminnanohjauksen haasteista siis tarvitaan aina vain lisää ja enenevässä määrin. Kuinka esimerkiksi koululuokissa huomioidaan nuoret, joilla on erityistarpeita? Ja vaikka nämä asiat ovatkin tiedossa opettajilla, miksei niiden eteen tehdä tarpeeksi asioita? On turhaa yrittää työntää kaikkia samaan muottiin, kun kaikki eivät siihen yksinkertaisesti taivu.

Kouluissa tarvitaan edelleen lisää ymmärrystä nepsyjä ja erilaisia oppijoita kohtaan. Joku oppilas saattaa tarvita itselleen vastamelukuulokkeet, joku tarvitsee selkeät kirjalliset ohjeet toimintaansa tukemaan ja joku saattaa tarvita kevennettyjä tehtäviä tai vaikkapa henkilökohtaisen avustajan istumaan luokassa vieressä. Opettajien säännöllinen kouluttautuminen erilaisten oppijoiden mahdollisuuksista ja haasteista säännöllisin väliajoin, voisi edesauttaa myös nepsyjen parempaa koulumenestystä. Joskus nimittäin käy niin, että unohtamme sen, etteivät oppilaat välttämättä tahallaan riehu luokassa. Joskus vain sanat loppuvat ja kyllästyminen vie voiton. Tällaisten nuorten energian kanavoiminen oikeaan suuntaan ja ohjaavan henkilön joustavuus sekä tietotaito on tärkeää.

Koska teemahaastattelujen pohjalta nousi myös tarve tiedon tiivistämisestä yhteen paikkaan, tulevaisuudessa voisi olla hyvä suunnitella joku selkeä ja lyhyt opas mahdollisista opiskelu- ja toimintamahdollisuuksista nivelvaiheessa. Kun kaikki tarvittava informaatio olisi yhdessä ja samassa paikassa, ei huoltajien tai nuorten tarvitsisi kuluttaa aikaa ja energiaa tiedon etsimiseen monen välilehden kautta. Toki nämä kaikki tarvittavat tiedot nivelvaiheen käytänteistä löytyvät jo Jyväskylän kaupungin nettisivuilta, mutta joku infolehti tai vihko voisi olla kuitenkin hyödyllinen. Infolehtisen voisi jakaa huoltajille ja nuorille siinä kohtaa, kun he tulevat esimerkiksi ensimmäistä kertaa nivelvaiheen työntekijän juttusille.

Tällaisen pienimuotoisen oppaan tai infolehtisen jakaminen vanhemmalle voisi parhaassa tilanteessa helpottaa huolta tulevaisuudesta. Infolehtinen voisi sisältää esimerkkejä tilanteesta, kun koulupudokkuus uhkaa tai kun -pudokkuus on jo tapahtunut. Infolehtiseen voisi sijoittaa myös muutamia kokemustarinoita nuorten ja huoltajien kertomana. Eivät huoltajat tai nuoret kaipaa välttämättä tilanteeseensa onnistumistarinoita vaan tarttumapintaa, jonka avulla he voisivat huomata, että vaikka tilanne olisi kuinka epätoivoinen, vaihtoehtoja on silti olemassa.

Huoltajia haastateltaessa tuli myös voimakkaasti sellainen tunne, että heillä olisi todella paljon enemmän jaettavaa, kuin mitä haastatteluissa oli aikaa ottaa vastaan. Jyväskylässä nivelvaiheen ohjauksessa olevien nuorten huoltajille ei ole vielä perustettu mitään vertaistukiryhmää, mutta sellaisen palvelun avaaminen voisi olla hyödyllinen. Huoltajille voisi olla hyvä järjestää vaikkapa ohjattuja keskustelutilaisuuksia, joissa he pääsisivät jakamaan omia taustojaan ja kokemuksiaan. Vertaistuki voisi avata mahdollisuuksia rakentaa tiiviimpää yhteisöä nivelvaiheen ympärille ja tukeutuminen toiseen samankaltaisessa tilanteessa olevaan ihmiseen mahdollistaisi omien ajatusten purkamisen ihmiselle, joka ymmärtää.

Oikea-aikaisuus eli oikeaan aikaan huomattu avuntarve ja oikean palvelun mahdollisimman nopea löytyminen tuottaa paremmin haluttuja tuloksia ja lisää nuoren minäpystyvyyttä. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että kouluilla ja nuorten parissa työskentelee sellaisia aikuisia, jotka huomaavat nuoren haasteet jo hyvissä ajoin. Kouluissa työskentelevät ohjaajat toimivat myös tärkeässä roolissa koulupudokkaiden ja -pudokkuusuhan alla olevien nuorten kiinnittymisessä kouluun uudelleen. Siispä tämän teeman alla aktiivinen työskentely on jatkossakin arvokasta.

Nuoria ajatellen kiireettömiä ja ammattitaitoisia aikuisia kannattaisi lisätä. Kun koulussa on tekemistä ja välittäviä aikuisia, siellä on helpompi olla. Kiireettömillä aikuisilla on mahdollisuus puuttua koulukiusaamiseen ja yksinäisyyteen, ja he toimivat todella tärkeässä roolissa nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Yhteisöpedagogin näkökulmasta juuri osaavien koulunuorisotyöntekijöiden työllistäminen toisi mahdollisuuksia puuttua kouluviihtyvyyteen, nuorten ohjaamiseen, koulukiusaamiseen ja siihen, että nuorilla olisi ympärillään enemmän nuoruuden haasteet ja käännekohdat tiedostavia ammattilaisia. Työtä olisi hyvä lisätä myös sinne, missä nuoret viettävät aikaa, jolloin haasteiden ja ongelmien havainnoiminen tapahtuisi jo aikaisemmassa vaiheessa ja palvelupolkujen väliseltä pompottelulta voitaisiin välttyä. Jyväskylässä kouluilla työskentelevät nuorisonohjaajat ja harrastusohjaajat tekevät jo nyt korvaamatonta työtä kouluviihtyvyyden parantamiseksi.

Viimeisenä kehitysideana haluaisin mainita TET-jaksojen kehittämisen. Koska keskinuoruden aikana nuoren elämässä on hyvin voimakkaasti läsnä vain tämä hetki, tulevaisuuden suunnittelu voi olla nuorille haastavaa. Nuoret innostuvat uusista asioista herkästi ja sen oman unelman valitseminen monesta vaihtoehdosta tuottaa nuorille päänvaivaa. Siksi olisi tärkeää, että nuorille tarjottaisiin lisää mahdollisuuksia tutustua työelämään. Nuorille, joilla esimerkiksi opinto-ohjaaja huomaa vaikeuksia päättää, mitä alaa lähtisi opiskelemaan, voitaisiin tarjota

koulun ohella tehostetumpia TET-jaksoja. Voisiko tällaisissa tilanteissa juuri koulunuoriso-työntekijä lähteä viemään tällaisista nuorista koostuvaa ryhmää tutustumaan eri alojen toimintaan ja koulutuspaikkoihin? Se voisi olla mielenkiintoinen ja kokeilemisen arvoinen asia.

Tulevaisuudessa ja jatkossa tätä opinnäytetyötä voi hyödyntää nivelvaiheen ohjauksen ja tukitoimien kehittämisessä. Nivelvaiheen ohjaus on jo nyt Jyväskylässä hienolla mallilla ja tätä toimintaa kannattaisi ehdottomasti laajentaa myös muualle suomea. Myös toiminnan jatkuminen on eriarvoisen tärkeää siinä, että lisätuloksia koulupudokkuuden toivottavasta vähentymisestä saataisiin enemmän. Oppivelvollisuus uudistus on kuitenkin vielä kovin uusi, jonka vuoksi kaikki siihen liittyvät toiminnot tulisi olla useamman vuoden ajan tarkastelun kohteena. Vähintäänkin niin kauan, kun saadaan ensimmäinen erä oppivelvollisuus uudistuksen parissa olevia nuoria valmistumaan toiselta asteelta.

Jatkoa ajatellen olisi hyvä myös, jos TUVA-koulutuksessa aloittavia nuoria ja heidän kokemuksiaan pystyttäisiin seuraamaan. Olisi hyvä, että nivelvaiheen tukitoimia tarkasteltaisiin jatkossakin kriittisesti, jotta toiminta kehittyisi ja sitä saataisiin parannettua vielä entisestään. Tästä aiheesta olisi myös hyvä nähdä luokitellun sisältöanalyysin sijaan tutkimusta siitä, miten aiheesta puhutaan. Olisi mielenkiintoista, jos tulevaisuudessa tutkittaisiin myös retorista puolta, eli sitä miten tästä aiheesta puhutaan kuin mitä aiheesta puhutaan.

Tämä opinnäytetyö toimii myös tulevaisuudessa varmasti hyvänä vertailukohteena sille mallille, joka nivelvaiheen ohjauksesta vielä saadaan rakennettua. Opinnäytetyötä voidaan katsoa aikansa kuvana, ja sen avulla voi muistella, mistä onkaan lähdetty liikkeelle.

8 POHDINTA

Opinnäytetyötä tehdessäni ymmärsin, että oppivelvollisuus uudistus tuo paljon lisää mahdollisuuksia nuorille. Se, että toisesta asteesta on tullut maksuton, se on nykyään myös velvollisuus. Maksuttomuus mahdollistaa yhä useamman nuoren opiskelun taustoista riippumatta ja nuorilla on tänä päivänä yhtäläisemmät lähtökohdat elämässä. Jokainen nuori tekee valinnat itse tulevaisuuden suhteen, mutta nyt peruskoulussa hankittu hyvä pohja toiselle asteelle mahdollistaa nuorten unelmien toteutumisen entistä paremmin.

Viitaniemessä keväällä harjoittelua tehdessä opin tiedostamaan nuorisotyön roolin kouluviihdytyksen lisäämisessä. Opinnäytetyötä tehdessä havaitsin, että kouluviihdytyys on yksi merkittävä tekijä koulupudokkuuden ehkäisyssä. Jos koulussa on mukavaa, sinne haluaa mennä ja siellä viihdytään paremmin. Esimerkiksi Viitaniemessä kellarissa sijaitsevat nuorisotilat nostivat kouluviihdytystä ihan toiselle asteelle. Kun nuorilta piti alkaa koulu vaikkapa kymmeneltä, he olivat koputtelemassa nuorisotilan oveen jo hieman yhdeksän jälkeen. Myös koulun loputtua nuoret tulivat kyselemään, voisivatko he vielä hetken aikaa hengaila nuorisotilalla. Yleensä nuoret pääsivät tilaan pelaamaan ja juttelemaan aikuisten kanssa aina kun halusivat. Nuoret myös kertoivat kysyttäessä, että täällä koululla on nykyään niin kivaa, kun on joku paikka missä saa olla oma itsensä ja siellä on paljon tekemistä.

Se voisiko koulunuorisotyöllä ja yhteisöpedagogin toiminnalla vaikuttaa nivelvaiheen sujuvuuteen on varmaa. Hyvä nuorisotyöntekijä havaitsee nuorten alavireisyyden ja osaa kysyä nuorilta oikeita kysymyksiä. Hänellä on tietotaitoa nuorten ohjauksesta ja ohjaaja on perillä vaihtoehdoista, joita nuorelle voi tarjota. Koulunuorisotyöllä voitaisiin ehkäistä ja korjata niitä tekijöitä, joita nuoret ovat kokeneet ennen nivelvaiheen ohjaukseen päättymistä. Nuoret kaipaavat kohdatuksi tulemistä. Siitä kertoo mielestäni se, että opinnäytetyöni tutkimukseen osallistuneet nuoret korostavat nivelvaiheen työntekijän kuuntelutaitoja, ja sitä, että hän on tukena eikä vähättele.

Opinnäytetyön tekemisen aikana opin myös sen, että nuoret ovat oikeasti yhdeksännellä luokalla todella suuren valinnan edessä. Varsinkin kaupungissa, jossa opiskelumahdollisuuksia on paljon, nuoret joutuvat monesta kivasta vaihtoehdosta päättämään juuri sen parhaan. Tässä vaikeassa valinnassa on tärkeää, että opinto-ohjaaja esittelee nuorille vaihtoehtoja mahdollisimman kattavasti ja nuoret pääsevät tutustumaan heitä kiinnostaviin kohteisiin paikanpäälle. Hyvästä perehdytyksestä huolimatta nuoret eivät välttämättä kykene tekemään valintoja ja päätyvät osittain tahattomasti väärälle alalle. Väärälle alalle päätyminen laskee koulumotivaatiota ja

altistaa alanvaihdoksille. Mielestäni alanvaihtoa ei kannata katsoa epäonnistumisena, vaan mielen muuttamisesta pitäisi tehdä hyväksyttävämpää. Nuori kuitenkin rakentaa omaa tulvaisuuttaan itseään varten ja eikö tyytyväisyys elämässä yleensä ole kaikista tärkeintä? Ohjaaja voi siis aina antaa suuntaa, mutta lopullisen päätöksen nuori tekee kuitenkin aina itse.

Tilaaajan kanssa käytyjen videokeskustelujen pohjalta tuli esiin monia hyviä nostoja siitä, miten opinnäytetyötä olisi voinut parantaa. Pohdimme yhdessä paljon sitä, miksei kriittistä palautetta nuorilta tai huoltajilta nivelvaiheen ohjauksesta ja tukitoimista tullut. Tilaaaja esitti kysymyksiä siitä, miksi nivelvaiheen työ on ollut niin hyvää, ja mitä ovat olleet ne konkreettiset työkalut, joita nivelvaiheen työntekijällä on ollut nuoren tilannetta edistävästi. Mitä on myös se osaaminen, jota työntekijällä on vanhempien mukaan oltava. Näihin olisin voinut tarttua tiukemmin haastatteluja tehdessäni, mutta lopulta keskustellessani tilaaajan kanssa tulimme siihen tulokseen, että huoltajat ja nuoret ovat varmaankin tyytyväisiä ja helpottuneita yleisesti siihen, että nyt heillä on vihdoinkin se apu, jota olivat kaivanneet. He eivät ehkä osanneet kertoa kritiikkiä nivelvaiheen työstä, koska helpotus oli ollut mahdollisesti niin suuri.

Tilaaajan esittämät toiveet kritiikistä kuitenkin puhuttelivat minua paljon. Mietin kritiikin puutetta jatkuvasti, koska kehittämistyössä tärkeänä osana ovat kehitysideoita. Nyt niitä kehitysideoita ei palveluun osaa ottaneilta henkilöiltä oikeastaan tullut, ja kritiikki puuttui lähes kokonaan. Toisaalta se kertoo siitä, että nyt ollaan oikealla asialla, mutta se ei tuo tulevaisuutta ajatellen mitään suuria harppauksia kehityksen suhteen. Jos olisin ollut haastattelijana napakampi ja minulla olisi ollut vielä enemmän tietoa, olisin pystynyt vastaamaan tilaaajan esittämiin lisäkysymyksiin painokkaammin ja minulla olisi ollut kertoa tilaajalle täysin varma tieto.

Opinnäytetyöhön tekemiseen ollut parempi käyttää enemmän aikaa. Kaksikin lisäkuukautta olisi tuonut syvyyttä työhöni. Kokemustarinat ovat myös aina kokemustarinoita ja niistä saa irti kerrallaan yhden henkilön kokemuksen tutkittavasta aiheesta. Tätä työtä olisi kannattanut tehdä myös niin, että olisin haastatellut nivelvaiheen ohjauksessa olevia henkilöitä ja huoltajia esimerkiksi tammikuussa ja toukokuussa. Nyt sain tulokseksi vain sen hetken, jossa haastateltavat olivat juuri ennen kesälomaa.

Tehdessäni opinnäytetyötä opin, että tieteellisen tekstin lukutaidosta olisi ollut hyötyä. En ollut aikaisemmin opinnoissani juurikaan kovin kiinnostunut seuraamaan yhteisöpedagogin alan uutisointia ja alan ympäristössä tapahtuneita muutoksia. Keskityin kaikkeen muuhun mieluumin. Kuitenkin opinnäytetyön aikana innostuin työn teosta kovasti ja koin paljon inspiraation hetkiä.

Tutkimusta tehdessä kasvoin tutkijana todella paljon. Toukokuussa minusta tuntui vielä siltä, että en varmaan koskaan saa mitenkään loogista kokonaisuutta aikaiseksi, mutta tässä sitä ollaan. Tutkimuksen aikana huomasin, että joitain kysymyksiä olisi kannattanut kysyä haastattelussa toisin ja joitakin asioita olisi kannattanut syventää enemmän. Minulla olisi myös ollut hyvä olla valmiina jonkinlainen käsitys opinnäytetyöhön tulevasta tietoperustasta jo ennen haastattelujen tekemistä. Myös selkeämpi tai yksinkertaisempi tutkimuskysymys olisi helpottanut työn lähestymistä.

Välillä tuli päiviä, jolloin tekstiä ei syntynyt, mutta niinä hetkinä pyrin muistuttamaan itselleni, että teen tätä työtä itseäni varten. Aivan kuin haastattelemani nuoret, minäkin olen uudessa nivelvaiheessa ja valmistumisen kynnyksellä. Loppua kohden kasvanut innostukseni on poikkinut tulevaisuutta ajatellen paljon. Aloin jopa haaveilla siitä, että isona voisinkin opiskella yliopistossa ja tutkia mahdollisesti lisää opinnäytetyössäni aloittamaa aihetta. Oli hienoa päästä havainnoimaan tärkeää aihetta, josta minulla ei ollut aikaisemmin paljon tietoa. Nyt olen yhtä uskumatonta kokemusta ja oppimispolkua rikkaampi.

8.1 Validiteetti ja reliabiliteetti

Tutkimuksessa reliaabelius tarkoittaa sanan varsinaisessa merkityksessä mahdollista toistettavuutta ja kykyä antaa tuloksia, jotka eivät ole sattumanvaraisia. Reliaabeliuutta voidaan todeta esimerkiksi tavalla, että kaksi tai useampi arvioija päätyy samaan tulokseen. Validiteetti tarkoittaa taasen pätevyyttä ja esimerkiksi tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä oli tarkoituskin. Käsitteet reliabiliteetista ja validiteetista ovat syntyneet kvantitatiivisen, eli määrällisen tutkimuksen piirissä, joten kvalitatiivisessa tutkimuksessa niitä on syytä tarkastella hie- man eri tavoin. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–227.)

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuteen liittyvät pohdinnat voidaan tiivistää kolmeen käsitteeseen, jotka ovat uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. *Uskottavuutta* laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan siten, että tutkimusta lukevat ihmiset ja tutkimuksen kohteena olleet henkilöt hyväksyvät tutkimuksen tulokset tosiksi. *Luotettavuutta* tarkastellaan siitä näkökulmasta, että onko tutkija pystynyt käyttämään ja valitsemaan perusteltuja ja oikeanlaisia lähestymistapoja ratkaistakseen tutkimusongelman, jotta hän voisi toteuttaa tutkimuksensa. *Eettisyydellä* tarkoitetaan tutkijan noudattamia eettisiä periaatteita tutkimusta tehdessään. Tutkimuksen eettisten periaatteiden mukaan tutkimuksen tulee pyrkiä saamaan aikaan hyviä asioita sen kohteena oleville henkilöille. (Puusa ym. 2020, 175.)

Opinnäytetyössäni käytetty tutkimusaineisto oli suppea. Kyselytutkimukseen osallistui mielestäni tarpeeksi ihmisiä, 19 henkilöä ja samankaltaisuuksia pystyi vastauksista erottamaan. Toki kyselytutkimukseen olisi voinut osallistua myös vaikkapa 15 nuorta ja 15 huoltajaa, jolloin vastausten yleistettävyyks olisi ollut helpompaa. Kyselytutkimuksen vastausvaihtoehtoihin olisi kannattanut laittaa myös ”kyllä – ei” tyyppisiä vastauksia, sillä niitä olisi ollut tiettyjen kysymysten aikana helpompi analysoida avointen kysymysten sijaan. Toisaalta kyselytutkimukseen osallistuneen tutkimusjoukon pienuus mahdollisti myös avointen vastausten analysoinnin suhteellisen helposti, enkä kokenut sitä loppujen lopuksi kovinkaan työläänä osiona.

Teemahaastatteluihin osallistui mielestäni aivan liian vähän ihmisiä. Tässä tietenkin tuli aika-taulu vastaan, sillä sain tutkimusluvut vasta toukokuussa käsiini. Jos olisin ollut aikaisemmin liikkeellä, olisi nuoret ja huoltajat olleet paremmin tavoitettavissa, sillä koulut eivät olleet vielä silloin jääneet kesälomalle. Kesäloman lähestyessä nuoria oli haastavampi saada kiinni, mutta onneksi nivelvaiheen työntekijät käyttivät verkostojaan heidän tavoittamiseksi. Jos olisin saanut haastateltua kolmen nuoren sijaan vaikkapa viittä nuorta, tarinoiden yhtenäistäminen olisi ollut ehkä mahdollisempaa. Tarinoista olisi voinut löytyä myös selkeämmin erilaisuuksia, joita olisin mielelläni tuonut enemmän esille. Nyt nuorten tarinat muistuttavat kyllä toisiaan, mutta en pysty todentamaan, että ”tämä asia on juuri näin”.

Huoltajien kohdalla pohdin myös haastateltavien vähyyttä. Kaksi huoltajaa oli todellakin liian vähän, ja tähän olisin kaivannut enemmän aikaa ja perehtymistä. Ehkä huoltajilta olisi pitänyt osata kysyä myös tarkempia kysymyksiä ja sellaisia kysymyksiä, joihin olisi voinut vastata tiiviimmin. En osannut kokemattomana tutkijana olla haastattelutilanteessa tarpeeksi tarkkana, jolloin esittämäni kysymykset saivat hieman polveilevia vastauksia. Polveilevat vastaukset aiheuttivat sen, että minulla meni paljon kauemmin haastattelujen analysoimiseen ja minun täytyi hävittää suuri osa materiaalista sen vuoksi, ettei se sisältänyt haluamaani tietoa.

Haastattelujen toteuttamiseen kuluttamani aika oli suhteellisen lyhyt. Olisin voinut käyttää haastatteluihin kymmenen minuutin sijasta kaksikymmentä minuuttia ja tarkentaa kysymyksiä vielä enemmän. Kuitenkin jokaisen haastattelun jälkeen olin kokeneempi ja osasin ottaa tarkentavat kysymykset huomioon seuraavaa henkilöä haastateltaessa. Havaitsin myös, että esimerkiksi erään haastateltavan kohdalla minun piti hänen vähäsanaisuutensa vuoksi esittää paljon lisäkysymyksiä ja niiden kanssa oli todella haastavaa pysyä neutraalina. Materiaalia analysoidessani onnekseni huomasin, että olin pysynyt neutraalina ja pyrkinyt saamaan kysymysten

asettelulla haastateltavan vastaamaan kysymykseen oman näkemyksensä kautta. Kuitenkin tällainen kysymysten avulla vastaamaan johdattelu saattaa vaikuttaa kyselyn tuloksien luotettavuuteen ja se saattaa osaltaan vääristää tutkimustuloksia.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös tutkittavien henkilöiden näkökulmat. Miten huoltajan ja nuoren kuva eroaa toisistaan. Olisiko ollut parempi tutkia saman perheen huoltajaa ja nuorta, jolloin olisi saatu ehkä todenmukaisempaa kuvausta rinnakkain kulkevista tarinoista? Myös ohjaajien kuvausta tilanteeseen olisi ollut mielenkiintoista nostaa esille ja vertailla sitä, kuinka yhtäläisiä näkökulmat ovat keskenään.

Toki jokainen haastattelu oli tilanteena todella arvokas ja se mahdollisti haastatelluille kuuluksi tulemisen kokemuksia ja opin myös tutkijana todella paljon. Jokaisesta haastattelusta saatu kokemustarina ja niistä saatu informaatio oli todella kullanarvoista ja merkityksellistä. Eikä tietenkään määrä korvaa laatua, mutta analysointivaiheessa tosiaan useampi haastateltava olisi lisännyt tiedon luotettavuutta huomattavasti. Ja useamman ihmisen yhtenevä mielipide olisi tuonut tutkimukselle lisää painoarvoa. Olisi ollut myös hyvä saada täysin eriäviä mielipiteitä nivelvaiheen ohjauksessa onnistumiseen liittyen, sillä negatiivissävytteisen palautteen kautta ohjauksen kehittäminen tulevaisuudessa saattaisi olla helpompaa. Nyt tutkimuksen tuloksista tulee enemmän sellainen olo, että kaikki on tehty aivan oikein ja mitään suurempia muutoksia toimintaan ei kannata tehdä ollenkaan.

LÄHTEET

- Aivoliitto.fi 2021. ADHD on riskitekijä syrjäytymiselle. Viitattu 8.9.2022. <https://www.aivoliitto.fi/verraton/nuoruus/adhd-on-riskitekija-syrjaytymiselle#9c4b5c8b>
- Eronen, Riitta 2010. Nivelvaiheessa, Kotimaisten kielten keskus. Julkaistu *Hiidenkivi*-lehdessä 4/2010. Viitattu 10.9.2022. https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/ajan_sana_%281997_2012%29/nivelvaiheessa
- Haastatteluun osallistunut ensimmäinen huoltaja 2022. Viitattu 1.9.2022.
- Haastatteluun osallistunut nuori 2022. Viitattu 1.9.2022.
- Haastatteluun osallistunut toinen huoltaja 2022. Viitattu 1.9.2022.
- Hankilanoja-Lesonen, Teija 2022. VS: Kysymyksiä nivelvaiheen ohjaajan työnkuvasta. Email Teija.hankilanoja-lesonen@jyvaskyla.fi 5.8.2022.
- Harjunpää, Kaisa & Ågren, Susanna & Laiho, Sanna 2017. Sujuvuutta siirtymiin. (E-kirja, raportit ja selvitykset) Opetushallitus. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/sujuvuutta-siirtymiin.pdf>
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi
- Jyväskylän kaupunki 2022a. Nuorisopalvelut. Viitattu 26.7.2022. <https://www.jyvaskyla.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/nuoriso>
- Jyväskylän kaupunki 2022b. Niveltiimi JKL. Viitattu 6.9.2022, <https://peda.net/jyvaskyla/poske/oppilaanohjaus/ohjaus-nivelvaiheissa/niveltiimi-jkl-220722.png>
- Jyväskylän kaupunki 2022c. Oppivelvollisen ohjaus- ja valvontavastuut. Viitattu 6.7.2022, <https://peda.net/jyvaskyla/poske/oppilaanohjaus/ohjaus-nivelvaiheissa/perusopetuksen-jalkeisiin-koulutuksiin>
- Jyväskylän kaupunki 2022d. Oppilaan poissaoloihin puuttuminen. Viitattu 13.9.2022. <https://www.jyvaskyla.fi/opetus/perusopetus-jyvaskylassa/oppilaan-poissaoloihin-puuttuminen>
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina 2021. Etnografia. Teoksessa Jaana vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 27.8.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Kansaneläkelaitos 2021. Oppivelvollisuus laajenee 18 ikävuoteen – näin maksuton toinen aste vaikuttaa opiskelijan Kela-etuuksiin. Elamassa.fi. Viitattu 12.8.2022. <https://elamassa.fi/opiskelu/oppivelvollisuus-18-vuotiaaksi-maksuton-toinen-aste-vaikuttaa-opiskelijan-kela-etuuksiin/>
- Kivijalkahanke 2022. Kivijalka – Ground work – hanke. Viitattu 6.7.2022. <https://www.jyvaskyla.fi/talous-ja-strategia/hankkeet/kivijalka-hanke>

- Kultti-Lavikainen, Nina & Tikkanen, Mari 2021. Tarmokkaasti Nepsystä. (E-kirja) Nepsyhanke TARMO. https://peda.net/jyvaskyla/poske/erityisopetus/nepsy-hanke-tarmo/tarmokkaasti-nepsysta-kasikirja/tarmokkaasti-nepsysta-kasikirja2:file/download/79cdd3a4c97cc923bbd936a15556b801ee33afe7/TARMOK-KAASTI%20NEPSYSTÄ_E_versio.pdf
- Käypähoito.fi 2016. Vanhemmille annettavat ohjeet ADHD-oireisen lapsen tai nuoren ohjauksesta. Viitattu 8.9.2022. <https://www.kaypahoito.fi/nix01783>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017a. Murrosiän aiheuttamat muutokset koulunkäynnissä. Viitattu 7.9.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/elamaa-kouluikaisen-kanssa/elamaa-ylakoululaisen-kanssa/murrosian-aiheuttamat-muutokset-koulunkaynnissa/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017b. 15–18-vuotiaan kaverisuhteet. Viitattu 7.9.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/15-18-vuotiaan-kaverisuhteet/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017c. 15-18 vuotiaan ajattelun ja moraalien kehitys. Viitattu 7.9.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/15-18-vuotiaan-ajattelun-ja-moraalin-kehitys/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018a. Kuokuva murrosikä. Viitattu 7.9.2022. <https://www.mll.fi/lapsemme-lehti/kuokuva-murrosika/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018b. Vanhemmat 15–18 vuotiaan persoonallisuuden kehityksen tukena. Viitattu 7.9.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/vanhemmat-15-18-vuotiaan-persoonallisuuden-kehityksen-tukena/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019a. 15-18 vuotiaan persoonallisuuden kehitys. Viitattu 7.9.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/15-18-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>
- Mielenterveystalo.fi 2022. Häiriöt ja ongelmat, johdanto nuoruusikään. Viitattu 8.9.2022. https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/Johdanto-nuoruusikään.aspx
- Mäenpää, Niina 2019. Järjestelmä on rikki. Nepsy-lapsia syrjäytetään yhteiskunnasta. (Blogiteksti) Viitattu 6.7.2022. <https://dialogi.diak.fi/2019/12/18/jarjestelma-on-rikki-nepsy-lapsia-syrjaytetaan-yhteiskunnasta/>
- Naenepsy.fi 2022. Tietoa kaikille nepsy-piirteistä. Viitattu 6.7.2022. <https://naenepsy.fi/tietoa/tietoa-kaikille-nepsyille/>
- Nuorten Helsinki 2022. Nivelvaiheen koulutukset. Viitattu 10.9.2022. <https://nuorten.hel.fi/opiskelu-ja-tyo/mihin-peruskoulun-jalkeen/nivelvaiheen-koulutukset/>
- Opetushallitus 2022a. Nivelvaiheen koulutukset. Viitattu 10.9.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/nivelvaiheen-koulutukset>
- Opetushallitus 2022b. Perustietoa oppivelvollisuuden laajentamisesta. Viitattu 13.9.2022. <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/perustietoa-oppivelvollisuuden-laajentamisesta>

- Opetushallitus 2022c. Mitä on tutkintokoulutukseen valmistava koulutus (TUVA)? Viitattu 26.7.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-tutkintokoulutukseen-valmentava-koulutus-tuva>
- Opetushallitus 2022d. Oppivelvollisuuden seuranta- ja valvontapalvelu valpas. Viitattu 28.8.2022. <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/oppivelvollisuuden-seuranta-ja-valvontapalvelu-valpas>
- Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. Viitattu 5.7.2022.
- Perhekeskus 2021. Nuoruus 15 – 18v. Viitattu 8.9.2022. <https://www.kymenlaaksonperhekeskus.fi/apua-ja-tukea/lapsen-ja-nuoren-kasvu-ja-kehitys/lapsen-ja-nuoren-kasvu-ja-kehityskaekausittain/nuoruus-15-18-vuotta>
- Puusa, Anu, Pauli Juuti, ja Iris Aaltio. 2020 Laadullisen Tutkimuksen Näkökulmat Ja Menetelmät. Helsinki: Gaudeamus
- Ruotsala, Toikka, Heikkinen, Jylkäs, Karvonen, Miettinen, Mäntynen, Salminen, Sauvola, Sormunen, Tarvainen, Kauppinen, Komu, Puusaari 2020. Vetovoimalan ohjausmalli – Hakeutumisvaiheen hyviä käytänteitä tukea tarvitsevan ohjaukseen 12/2020. Viitattu 24.7.2022. <https://www.valteri.fi/wp-content/uploads/2020/09/Vetovoimala-ohjausmalli.pdf>
- Tampereen kaupunki 2022a. Neuropsykiatriset erityisvaikeudet. Viitattu 8.9.2022. <https://www.tampere.fi/sosiaalinen-tuki-ja-turva/lasten-ja-lapsiperheiden-terveys-ja-hyvinvointi/neuropsykiatriset-erityisvaikeudet>
- Tampereen kaupunki 2022b. Mitä nepsy-vaikeudet tarkoittavat? Viitattu 8.9.2022. <https://www.tampere.fi/sosiaalinen-tuki-ja-turva/lasten-ja-lapsiperheiden-terveys-ja-hyvinvointi/neuropsykiatriset-erityisvaikeudet/mita-nepsy-vaikeudet-tarchoittavat>
- Tampereen kaupunki 2022c. Mitä huomioida, kun ohjaan nepsy-lastaa ja -nuorta? Viitattu 8.9.2022 <https://www.tampere.fi/sosiaalinen-tuki-ja-turva/lasten-ja-lapsiperheiden-terveys-ja-hyvinvointi/neuropsykiatriset-erityisvaikeudet/kuinka-tukea-nepsy-lapsen-ja-nuoren-arka/mita-huomioida-kun-ohjaan-nepsy-lastaa-ja-nuorta>
- Tilastokeskus 2022. Koulupudokas. Viitattu 23.7.2022. <https://www.stat.fi/meta/kas/koulupudokas.html>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. (E-kirja) Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Vasalampi, Kati & Aunola, Kaisa & Koskenvuo, Karoliina & Saarikallio-Torp, Miia & Välimäki, Teija & Vanne, Pilvi & Keltto, Elli 2018. Koppi koulupudokkaista. Viitattu 8.9.2022. <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/4573>
- Vasalampi, Kati & Parviainen, Milja 2017. Jyväskylän yliopisto, uutisarkisto 5/2017. Koulupudokkuuteen on puututtava. Viitattu 8.9.2022. <https://peda.net/jyu/ruusuopisto/uutisarkisto/5-2017/3>

LIITTEET

Liite 1. Tiedote tutkimuksesta

Tiedote tutkimuksesta

Tutkimuksen nimi: **Nivelvaiheen merkitys oppivelvollisuuden laajenemisessa sekä nuorten ja huoltajien kokemustarinat**

Tutkimuksen muoto: **Opinnäytetyö**

Tutkimuksen toteuttaja: Humanistinen Ammattikorkeakoulu, Veera Jokela: 040 410 8770, veera.jokela4@gmail.com

Tutkimuksen ohjaava opettaja: Marjo Kolehmainen, marjo.kolehmainen@humak.fi

Tutkimuksen toimeksiantaja: Jyväskylän Nuorisopalvelut

Tutkimuksen toinen ohjaaja: Teija Hankilanoja-Lesonen, Jyväskylän Nuorisopalvelut, teija.hankilanoja-lesonen@jyvaskyla.fi

Tutkimuksen tavoitteet:

Oppivelvollisuuden laajeneminen mahdollistaa yhä useammalle nuorelle jatko- opiskelupaikan toiselta asteelta ja hyviä tarinoita näistä menestyjistä saamme kuulla todella usein. Mutta kuka kertoo tarinoita näistä nuorista, jotka ovat käyneet läpi monenlaisia eri palvelupolkuja päästäkseen opiskelemaan itseään ammattiin? Mitä juuri näillä nuorilla on sanottavana? Entä mitä merkitystä erilaisilla nivelvaiheen asiantuntijoilla on ja millaista apua he voivat näille nuorille tarjota? Millaista on olla tällaisen nuoren vanhempi ja tehdä töitä oman nuorensa koulumaa-ilmassa etenemisen edistämiseksi?

Tarkoituksena on saada nuorten tarinoita kansien väliin ja mahdollistaa nuorille kokemusta merkityksellisyydestä sekä osallistaa nuoria kertomaan rohkeasti omaa tarinaansa muille luettavaksi.

Nuorisopalvelut ovat teettäneet nuorilla kyselyä, jonka avulla he ovat kartoittaneet huoltajien ja nuorten kokemuksia perusopetuksen ja sen jälkeisen koulutuksen aikana saadusta ohjauksesta sekä tukitoimista.

Analysoin opinnäytetyössäni tätä tutkimusta ja sen pohjalta olemme valikoineet yhdessä nivelvaiheen asiantuntijoiden kanssa muutaman haastateltava nuoren kertomaan tarinaansa opintopolustaan. Nuorten lisäksi haastattelen myös muutamaa huoltajaa.

Haastateltavien tietojen käsittely:

Haastatteluista teen muistiinpanoja, nauhoitan äänitteen tai videokuvaan Teams-keskustelun, riippuen siitä, mikä haastateltavalle sopii parhaiten. Haastattelun jälkeen litteroin materiaalin ja hävitän haastattelusta tehdyt tallenteet. Muutan myös tutkittavat henkilöt anonyymeiksi, jolloin kukaan ulkopuolinen tutkimuksen lukija ei voi saada selville esimerkiksi tutkittavan nimeä, sukupuolta, asuinpaikkaa tai muitakaan henkilökohtaisia tietoja.

Opinnäytetyö palautetaan esitarkastukseen 31.8.2022 mennessä, jolloin tutkimus tulee julkiseksi syksyn 2022 aikana.

Liite 2. Suostumus tutkimukseen

Suostumus tutkimukseen osallistumiseen.

Tutkimuksen nimi: Nivelvaiheen merkitys oppivelvollisuuden laajenemisessa sekä nuorten ja huoltajien kokemustarinat

Tutkimuksen toteuttaja: Humanistinen Ammattikorkeakoulu, Veera Jokela: 040 410 8770, veera.jokela4@gmail.com

Tutkimuksen ohjaava opettaja: Marjo Kolehmainen, marjo.kolehmainen@humak.fi

Olen saanut ja lukenut tiedotteen tutkimuksesta sekä ymmärtänyt sen. Tiedotteessa on ollut riittävä selvitys siitä, mitä tutkitaan, sen tarkoituksesta ja sen toteutuksesta. Olen saanut selvi-tyksen oikeuksistani sekä tutkimukseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen tutkimusta koske- viin kysymyksiini.

Olen tietoinen tutkimuksen mahdollisista henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovutta- misesta.

“Haastatteluista teen muistiinpanoja, nauhoitan äänitteen tai videokuvaan Teams-kes- kustelun, riippuen siitä, mikä haastateltavalle sopii parhaiten. Haastattelun jälkeen litteroin materiaalin ja hävitän haastattelusta tehdyt tallenteet. Muutan myös tutkittavat henkilöt anonymieiksi, jolloin kukaan ulkopuolinen tutkimuksen lukija ei voi saada selville esimerkiksi tutkittavan nimeä, sukupuolta, asuinpaikkaa tai muitakaan henki- lökohtaisia tietoja.”

Osallistun tutkimukseen vapaaehtoisesti.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita tutkimukseen osallistumista.

Ymmärrän, että osallistumiseni tutkimukseen on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tutkimuk- seen osallistumisen koska tahansa, erillistä syytä ilmoittamatta. Olen myös tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimukseen osallistumiseni, minusta ennen keskeyttämistäni kerättyä tietoa voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tutkimukseen.

Alaikäisen huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys:

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys:

/ /2022,

Liite 3. Teemahaastattelun pohja

1. Kerro hieman itsestäsi/nuorestasi
2. Millainen oli koulutaipaleesi / nuoresi koulutaival ennen yläkoulua? Tarvitsiko silloin jo tukea enemmän joissakin asioissa?
3. Entä yläkoulussa?
4. Kuinka päädyit tekemisiin niveltiimin kanssa?
5. Millaisissa asioissa olet saanut apua?
6. Oletko kokenut avun tarpeelliseksi? Entä riittäväksi? (Miten olisit toivonut saavasi tukea huoltajana? /Miten olisit toivonut nuortasi tuettavan?)
7. Millaisia tulevaisuudensuunnitelmia sinulla/ nuorellasi on?
8. Onko jatko-opiskelupaikka jo tiedossa?
9. Miten yhteistyösi niveltiimin kanssa jatkuu?

Liite 4. Kyselytutkimuksen kysymykset

1. Haluamme kuulla kokemuksiasi nuoren saamasta ohjauksesta ja tukitoimista yläkoulun ja jatko-opintojen aikana. Missä onnistuttiin, mitä olisi pitänyt tehdä toisin? (Kysymys huoltajille)
2. Kerro omin sanoin hieman omasta kouluhistoriastasi. Onko sinulla ollut esimerkiksi poissaoloja, ryhmässä olemisen vaikeuksia, oppimisvaikeuksia tai muuta?
3. Saitko yläkoulun aikana tarpeeksi tietoa jatko-opintomahdollisuuksista ja siitä, millaista opiskelu tulisi olemaan? (esim. ryhmän koko, tuen mahdollisuudet, opiskelun sisällöt, työelämäjaksot)
Voit kertoa itse, mitä tietoa sait ja mitä olisit halunnut tietää etukäteen.
4. Oliko sinulla selkeät jatko-opintosuunnitelmat 9.luokalla ollessasi?
5. Millä mielellä hait peruskoulusta jatko-opintoihin?
6. Koetko, että uudessa koulussa tiedettiin sinusta tarpeeksi asioita aloittaessasi opinnot? (Esim. vahvuutesi, mahdolliset oppimisvaikeudet tai arjen haasteet)
7. Kerro omin sanoin millaista ohjausta ja tukea olisit toivonut saavasi aloittaessasi jatko-opinnot.
8. Jos olet saanut ohjausta ja tukea opinnoissa, kerro mitä tukea olet saanut ja onko siitä ollut hyötyä.
9. Opiskeletko yhä samassa koulutuksessa, jossa aloitit peruskoulun jälkeen?
10. Kerro omin sanoin miksi opinnot keskeytyivät tai vaihdoit koulua tai alaa.
11. Missä toivoisit olevasi vuoden kuluttua?